

# SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT



MAJ 4 • 98



Karl IX:s och Gustav II Adolfs praktmynt i guld

Svenska Akademien – några årsmedaljer

Ny medalj från SNF

Pris 20 kr



Om är ödet.

Om är  
möjligheterna.

Om är omtanke.

Vi kan hjälpa dig med alla frågor  
om pensionen, försäkringskyddet  
och sparpengarna.



Trygghet för generationer

## MYNT & MEDALJER

Sveavägen 96

Box 19507

S-104 32 Stockholm 19

T-Rådmanngatan (uppgång Handelshögskolan)

☎ + fax 08-673 34 23

*Svenska och utländska mynt, sedlar och  
ordnar i stor sortering.*

Öppet: vard. 11-18, lörd. 10-14

*Bli medlem i*

**SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN**



Årsavgiften är 200 kr.

Som medlem får Du **SNT**  
automatiskt

Du kan också enbart prenumerera på tidningen  
Det kostar endast 150:- per år.

## SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

har en upplaga på 1.400 ex.

Ca 1/10 av dessa når utanför Sverige  
- Norden, Europa, USA.

Tidningen kommer ut med 8 nr per år.

För annonsering kontakta Frédéric Elfver,  
tel 08-777 68 12 (kvällstid och helger),  
personsökare 0740-19 36 25.

### Prisexempel:

1/1 sida (151 × 214 mm)	1.800:-
2:a omslagssidan	2.200:-
4:e omslagssidan	2.500:-
1/2 sida (151 × 105 mm)	1.000:-
1/4 sida (72 × 105 mm)	500:-
1/6 sida (47 × 105 mm)	350:-
1/12 sida (47 × 50 mm)	175:-

**Sista materialdag:** Den 1:a i månaden före utgivning.  
Heloriginal eller manus och gärna skiss  
sändes till Frédéric Elfver efter överenskommelse.

*Annonser som ej är förenliga med  
SNF:s, FIDEM:s och AINP:s etik avböjs.*

# SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

ges ut av

## SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN

i samarbete med

## KUNGL. MYNTKABINETTET

### Föreningen:

Banérgatan 17 nb  
115 22 Stockholm  
Tel 08-667 55 98  
onsdag – torsdag kl 10.00 – 13.00  
Fax 08-667 07 71  
E-post: snf@wineasy.se

Postgiro 15 00 07-3  
Bankgiro 219-0502  
Svenska Handelsbanken

### Redaktionen:

Kungl. Myntkabinettet  
Box 5428  
114 84 Stockholm  
Tel 08-783 94 00  
Från 1/7 08-5195 5300  
Fax 08-411 22 14

Ansvarig utgivare:  
Ian Wiséhn

Huvudredaktör och layout:  
Monica Golabiewski Lannby

Manuskriptgranskare:  
Lars O. Lagerqvist  
Även tel 0152-200 79

Annonser och auktionskalender:  
Frédéric Elfver  
Tel 08-777 68 12  
(kvällstid och helger)

Föreningens auktioner:  
Jan Karlsson  
Tel/Fax 018-54 83 42  
Mobil 010-279 09 86  
Minicall 0749-10 09 56

Prenumerationer:  
Pris 150 kr/år (8 nr)  
Medlemmar erhåller tidningen  
automatiskt

Tryck:  
Masterprint  
Sätteri & Tryckeri AB

ISSN 0283-071X



## Program

Svenska Numismatiska Föreningen: Banérgatan 17 nb. Buss nr 44, 54; T-bana Karlaplan.  
Kungl. Myntkabinettets hörsal: Slottsbacken 6. Buss 43, 46, 55, 59, 76; T-bana Gamla stan.

- 17 maj **KMK.** KMK och SNF inbjuder till Myntets dag – en specialdag för samlare. Se sid. 95.
- 11-13 juni **KMK.** Kl. 13-14. I samband med KMK:s 1-årsjubileum och Stockholm Renässansdagar dramatiserad 1600-talsvisning.
- 12-13 juni **KMK.** Stockholm Renässansdagar på Slottsbacken. Lördag 13 juni spelas 1400-1600-talsmusik i KMK:s entré och utställningar ca kl. 14.30.
- 23 september **KMK.** Kl. 18.30. Harald Salvesen från Oslo håller föredrag: "Höjdare" i min grekiska samling.

### Svenska Numismatiska Föreningen

Kansli: Besökstid 10.30-13.00 onsdag – torsdag.  
Stängt: Midsommar – 1 september; jul- och nyårshelgerna.  
Internet hemsida: <http://www.users.wineasy.se/snf/>

### Kungl. Myntkabinettet

Obs! Från 1/7 -98 har KMK nytt telefonnummer: 5195 5300.  
Utställningar: tisdag – söndag kl. 10.00-16.00.  
Numismatiska boksamlingen: torsdag kl. 13.00-16.00.

## Innehåll SNT 4 • 98

## Sid

Karl IX:s och Gustav II Adolfs praktmynt i guld .....	76
Svenska Akademien – några årsmedaljer .....	82
Jetong för järnarbetare .....	85
Eric Palmquist och 1960-talets nya sedlar .....	86
Ny medalj från Svenska Numismatiska Föreningen .....	89
Skotsk mullvad stöter på pengar .....	89
Slutprat på PUB. Annonser från 1898 .....	90
Fenix och Hermes. Tidiga märken med anknytning till cykelsporten .....	90
400 ton slantar skrot .....	91
Nya mynt & sedlar .....	92
Läsekreten .....	94
En numismatisk skilsmässa .....	94
Gnadenpfennige .....	94
Polletter från Norrtälje Badhus .....	95
Myntets dag .....	95
Nytt om böcker – recensioner .....	96
Personalia .....	97
Årets mynt .....	97
Auktioner & Mässor .....	98
Utställningar .....	98

## Omslag

Färglagd förlageteckning över 1965 års femtiokronorssedel. Konstnär är Eric Oscar Palmquist. Illustrationerna på 1960-talets nya sedelserie representerar alla något i svenskt kulturliv. Femtiolappen blev 1700-talets sedel med Gustav III på framsidan och Carl von Linné på baksidan stående i det svenska landskapet. Se vidare artikeln på sid. 86. Foto: Jan Eve Olsson, KMK.

# Karl IX:s och Gustav II Adolfs praktmynt i guld

Av Bengt Hemmingsson och Hans Menzinsky

Olika typer av medaljer med den regerande monarkens porträtt har länge brukats i vårt land såsom belöningar för utförda tjänster, eller för att sprida glans över kungamakten. Ibland har dessa representationsföremål också tagit formen av mynt eller myntliknande präglingar. Vi skall här behandla ett antal guldmünt präglade för Karl IX och Gustav II Adolf, vilka i och för sig varit kända länge. En förnyad genomgång av det bevarade arkivmaterialet har dock kastat nytt ljus över såväl deras användning som till vilka nominaler de präglats. Källorna ger även en viss indikation om antalet präglade mynt.

År 1604 lät Karl IX välja sig till kung och tre år senare kröntes han i Uppsala domkyrka. Karl hade redan under sin hertigtid delat ut medaljer att bäras i kedja runt halsen, såsom nådevedermålen till förtjänta personer.<sup>1)</sup> Emellertid utgjorde även mynten viktiga symboler för hertigens makt och självständighet. Såsom exempel på detta kan nämnas 1586/87 års Nyköpingsmynt samt dalermynten 1593-98 med hertigens kraftfulla porträtt.

Året innan kröningen, 1606, inledes på kungens befallning en myntning av högre nominaler än de som därtills präglats. Förutom en praktfull 20-mark i silver tillkommer nu carolinen såsom myntenhet. Enligt myntordningen av den 22/3 1604 skulle "ett slags mynt som kallas Caroliner" präglas, motsvarande 16 mark svenska. De skulle tillverkas av nedsmälta ungerska gyllen "utan någon tillsättning", dvs utan legering. På en mark verk skulle 42½ caroliner skrodas, vilket motsvarar en bruttovikt per mynt av 4,96 g och en finvikt av 4,85 g.<sup>2)</sup>

Det dröjde dock till årsskiftet 1605/06 innan caroliner eller 16-markar i guld började präglas. Den 1/1 1606 levererades nämligen 30 stycken "enkilde caroliner" till kungen själv av räntmästaren Peder Pedersson.<sup>3)</sup> Då de äldsta bevarade 16-markerna i guld bär året 1606, får man förmoda att präglingen av dessa påbörjats redan före årsskiftet (fig 2).

Av räntekammarböckerna att döma slogs emellertid även multiplar av carolinen. Enligt 1606 års räkenskaper erhöll räntekammaren sammanlagt 30 åttadubbla och 10 fyra-



1.

dubbla caroliner, förutom 4750 encaroliner.<sup>4)</sup> Dessa högre nominaler torde motsvaras av bevarade guldpräglingar av samma typ som 20-marken i silver, dvs med kungen i helfigur på åtsidan samt riksskölden omgiven av landskapsvapen på framsidan (fig 3). För närvarande är två exemplar kända av denna typ; de väger 34,34 respektive 19,68 g. Det förstnämnda av dessa exemplar påträffades vid undersökningar under åren 1982-84 av vraket efter regalskeppet Kronan, som förläste utanför Öland år 1676.<sup>5)</sup> Det andra, lättare

exemplaret, synes ha införlivats med KMK:s samlingar efter 1804.

Omräknat efter 1604 års myntordning skulle en åttadubbel carolin väga 39,65 g och en fyrdubbel 19,82 g. Exemplaret från regalskeppet Kronan, vilket vi får förmoda är en åttadubbel carolin, väger dock drygt fem gram mindre än vad som föreskrevs. I litteraturen har myntet hittills kallats för en tiodukat, då dess vikt ju ganska exakt motsvarar en sådan (1 dukat enligt 1649 års myntordning = 3,44 g)<sup>6)</sup>. Det visar sig dock att vi har att ta hänsyn till ytterligare en



2.



3.



4.



omständighet i samband med tillverkningen av dessa mynt. Vissa av exemplaren har nämligen upptill varit försedda med en ögla av guld redan vid leveransen från myntverket. Detta framgår klart av utgiftsverifikationerna till räktekammarböckerna från 1607 och framåt, där uttrycket "åttadubbel/fyradubbel carolin med öskin (ögla)" ofta förekommer vid notiser om leveranser till den kungliga kassan. Exemplet från regalskeppet Kronan bär också mycket riktigt spår av att ha haft en ögla upptill. Förmodligen har differensen mellan den nuvarande vikten, 34,34 g, och den föreskrivna, 39,65 g, motsvarats av öglans vikt.

Förekomsten av öglor på dessa mynt redan vid tillverkningen visar att kungens avsikt var att utdela vissa exemplar mer såsom "belöningsmedaljer", avsedda att bäras i kedja runt halsen, än såsom regelrätta mynt. Myntkaraktären gjorde det dock lättare för mottagarna att vid trängande behov omsätta gåvorna; de torde för övrigt ha vägts under alla omständigheter när och om de användes som betalningsmedel. Andelen mynt med öglor ökade år från år från 1607. Nämda år var 26% av de utdelade fyracarolinerna försedda

med ögla; 1608 51% och 1609 inte mindre än 83% (se förteckningen nedan).

Av vissa notiser i utgiftsverifikationerna framgår att även guldkedjor skänktes tillsammans med mynten; så t.ex. den 21/7 1609, då det till kungen själv levererades en guldkedja med en vikt av "80 cronor" (1 krona = 3,29 gram). I räkenskaperna noteras att "Deruthi sattes [en] Fyradubbel Carolin mäd Öskin".<sup>7)</sup>

Vissa högreståndsporätt från tiden har bevarats, där personerna ifråga bär guldkedjor med vidhängande porättmedaljer, dock inga mynt.<sup>8)</sup> Här intill avbildas ett dylikt porträtt av Jakob de la Gardie (1583-1652, *fig 1*), vilket förvaras på Skokloster. Han bär en tydligt målad, oval medalj med Karl IX:s krönta vänsterprofil och årtalet 1607.<sup>9)</sup> Någon sådan medalj är ej känd, även om vi vet att det under just det året utdelades sex stycken "Controphei mäd thet gamla Symbolo" och 13 stycken "Controphei mäd thet nye Symbolo".<sup>10)</sup> Porträttet får här tjäna såsom illustration till hur både medaljer och praktmynt bars av sina mottagare.

Kröningsåret 1607 ändrades myntens utförande såtillvida att kungen nu bar krona istället för lagerkrans

på huvudet (*fig 4*). Ett lager av 1606 års praktmynt i guld torde dock ha funnits kvar i räktekammaren vid årsskiftet 1606/07; endast 17 åttadubbla caroliner av de trettio levererade finns nämligen noterade såsom utbetalda under 1606.

1607 års praktmynt i guld präglades återigen i enlighet med carolinerordningen. Till kröningen präglades speciella kastmynt i såväl guld som silver; dessa skall dock ej bli föremål för behandling i detta sammanhang.<sup>11)</sup> Av övriga praktmynt i guld är endast en unik fyradubbel carolin bevarad till våra dagar. Hela 58 dylika finns dock bokförda såsom utbetalda under 1607. Möjligen har dock de tio exemplaren som levererades till räktekammaren under 1606 ingått bland dessa. Under 1607 utdelades vidare tio stycken åttadubbla caroliner; det troliga är dock att dessa utgjordes av 1606 års leveranser.<sup>12)</sup>

År 1608 ändrades praktmyntens utförande på så sätt, att den fyradubbla carolinerna kom att utseendemässigt motsvara samma års åttamark i silver, med undantag för valörbeteckningen (*fig 5*). Dessa guldmynt har bevarats i fyra exemplar till våra dagar, medan det kan kon-

stateras, att inte mindre än 94 stycken utdelats under året, med eller utan öglor.<sup>13)</sup>

1609 års fyradubbla carolin motsvarade i sin tur samma års sexmark i silver, återigen med undantag för valörsiffran (fig 6). Den är känd i fem exemplar. Antalet utdelade exemplar (med och utan öglor) för året ökade något, till 101 mynt. En enda åtta-dubbel carolin utdelades under året; den sattes för övrigt i en guldkedja och skänktes till ett ryskt sändebud.<sup>14)</sup> Något mynt till denna vikt finns dock ej bevarat med året 1609. Följande år, 1610, utdelades tolv fyradubbla caroliner.<sup>15)</sup> Det troliga är dock, att dessa tillhörde 1609 års leveranser.

Kvittensregistret till 1611 års rän-tekammarbok saknas, varför vi inte kan följa utbetalningarna i detalj såsom under föregående år. I ett inventarium upprättat den 15/11 1611 av ränmästaren Peder Pedersson finns dock endast två fyradubbla caroliner "mäd öskiner" förtecknade.<sup>16)</sup> Även andra praktmynt i guld har dock utdelats under året. Med stamparna till 20-marken i silver slogs nämligen guldexemplar, vilka har bevarats till eftervärlden i vikter som ungefärligen motsvarar dels 8 caroliner, dels inte mindre än 16 caroliner. (fig 7)<sup>17)</sup>

Räntekammarböckerna för 1612-13 är tyvärr ej bevarade; de följande årens böcker ger dock inte heller någon uppgift om praktmynt som utdelats. 1614 års defekta räkenskap innehåller visserligen en uppgift om att räntekammaren skall ha haft fyra Karl IX:s medaljer och tre "portugalöser" i sin besittning, dock utan att de sistnämndas nationalitet anges.

De äldsta bevarade praktmynten från Gustav II Adolfs regering är mycket riktigt präglade först senare, nämligen 1617. Från detta år finns dels 16-marksmynt som ingår i kastpenningsserien, dels större guldmynt som präglats innan kröningen den 12/10. (fig 8) Av de bevarade exemplarens vikt att döma så har man fortsatt att prägla dessa efter samma utmyntningsgrunder som under Karl IX:s tid. Av senare räntekammarböcker – 1621 och 1622 års – framgår dock att beteckningen "carolin" ersattes av valörer i daler, så att de tidigare åtta-dubbla carolinerna (128 mark) nu kallas 32-dalrar, medan de fyradubbla (64 mark) motsvaras av 16-dalrar. Denna mynttyp finns även präglad i silver till varierande vikt.<sup>18)</sup> I guld finns en unik 32-daler samt två 16-dalrar bevarade.

Efter kröningen den 12/10 1617



5.



6.



har man övergått till att prägla en mynttyp utan årtal, men med kungen i krönt helfigur på åtsidan. (fig 9) Typen finns även präglad i silver till olika vikt.<sup>19)</sup> I guld är den känd i två exemplar, båda till en vikt motsvarande 32 daler.

En annan mynttyp av mindre diameter, med kungens midjebild sedd från höger sida på åtsidan och riksvapnet med sköldhållare på framsidan, bär årtalet 1620. (fig 10) Typen är känd i tre exemplar och den har troligen präglats för att delas ut såsom gåvor i samband med förmälingen med Maria Eleonora av Brandenburg den 25/11 samma år. Till detta evenemang präglades även en serie kastmynt i guld och silver; guldmynten motsvarade dock i detta fall endast 16 mark.<sup>20)</sup>

Notiser om utdelade praktmynt i guld är betydligt sparsammare från Gustav II Adolfs tid än från Karl IX:s sista regeringsår. Det bevarade räkenskapsmaterialet har vissa luckor och myntränskaper saknas helt. 1621-22 års räntekammarböcker innehåller dock några intressanta uppgifter. Under rubriken "Skänckningar" i Peder Pederssons räkenskap för 1621 finns angivet att inte mindre än 21 sextondalers guldmynt ("16 dal. gull") utdelats vid bröllopet; en musikant fick ett exemplar, medan en

predikant och en "medicus" fick vardera tio stycken.<sup>21)</sup> Bröllopet ifråga bör rimligtvis ha varit det som ägde rum mellan Gustav II Adolf och Maria Eleonora i slutet av föregående år. Utgiften har sedan bokförts under 1621, antingen på grund av ett periodiseringsfel, eller eftersom summan utbetalats i efterhand. I räkenskapsens "inventarium till [1]622", dvs utgående balansen, finns noterat att det i räntekammarens kassa fanns fem portugalöser med marginalanteckningen "deribland 2 und. KM stempel". Vidare fanns två 16-dalers guldmynt.

I 1622 års räkenskap återkommer dessa mynt. Nu noteras dock att ränmästaren utgivit två stycken "32 dal. gull under HKM stempel slagit", och likaledes två "16 dalers gull under KM stämpell slagit". Av dessa mynt erhöll en Knut Jöransson ett 32-dalers guldmynt i faddegåva under februari.

Om vi jämför notiserna i 1621 och 1622 års räntekammarböcker ser vi dock att man uppenbarligen varit ganska vårdslös med beteckningen "portugalös". En dylik motsvarade ju tio dukater (finvikt = ca 33,5 g), medan en åtta-dubbel carolin/32 dalers guldmynt ju hade en finvikt av 38,82 g enligt 1604 års myntordning. Det troliga är, att beteckningen "por-



7.

tugalös" använts såsom samlingsnamn för guldmünt av ungefär denna storlek. Antagandet bekräfts av ett brev, skrivet av Karl IX i februari 1608 och ställt till räntmästaren Peder Pedersson samt myntskrivaren Karl Kristoffersson, vari kungen vill låta slå 10 eller 12 "halvportugulöser" och få dem sända från Stockholm till Örebro.<sup>23)</sup> Några dylika finns ju inte levererade under året, men väl tio stycken fyradubbla caroliner, vilka utbetalades den 28/2 av räntmästaren till kungen.<sup>24)</sup>

Även om räkenskapsmaterialet från Gustav II Adolfs tid uppvisar vissa luckor, så är det uppenbart, att antalet präglade praktmynt i guld varit mindre än under Karl IX:s regering. En bidragande orsak till detta har givetvis varit den hårda freden i Knäred 1613, vilken innebar att Älvsborg måste lösas från danskarna för en miljon riksdaler i klingande mynt. Under senare delen av 1620-talet har väl behovet av svenskläd praktmynt också minskat, eftersom kungen i allt större utsträckning vistades utomlands på fälttåg. I takt med att Gustav II Adolfs maktposition på kontinenten växte, uppstod givetvis ett behov av representationsmynt. Detta tillgodosågs dock av de lokala myntverken, vilket ju framgår av den rika floran av bevarade svenska besittningsmynt.

#### Noter

- 1) Rasmusson 1950 s 24ff.
- 2) Stiernstedt 1875 s 2; Wallroth 1918 s 60f.
- 3) Utgiftsverifikationer 1606 (Rkb 66a:2, KA)
- 4) Peder Pederssons räkenskap 1606 (Rkb 66a:1, KA)
- 5) Guldkatten från regalskeppet Kronan, KMK 1986, s 13f.
- 6) Wallroth 1918 s 80f.
- 7) Utgiftsverifikationer 1609 (Rkb 69:2, KA)
- 8) Rasmusson 1933 s 134f. och 141. Rasmussons förteckning kan kompletteras med ett porträtt av Nils Turesson Bielke, utfört av J.H. Elbfas, i privat ägo (avbildat i bl.a. "Den svenska historien", Bonniers förlag, band 5, s 105.)
- 9) Rasmusson 1950 s 28
- 10) Utgiftsverifikationer 1607 (Rkb 67:2, KA). Betr medaljer med gamla och nya symboler, se Rasmusson 1950 s 26f.
- 11) Hildebrand 1874 s 84f.
- 12) Utgiftsverifikationer 1607 (Rkb 67:2, KA)
- 13) Utgiftsverifikationer 1608 (Rkb 68:2, KA)
- 14) Utgiftsverifikationer 1609 (Rkb 69:2, KA)
- 15) Utgiftsverifikationer 1610 (Rkb 69:3, KA)
- 16) Rkb 69, KA
- 17) Hildebrand 1874 s 90 (noten)
- 18) Hildebrand 1874 s 175 nr 155
- 19) Hildebrand 1874 s 176 nr 156
- 20) Hildebrand 1874 s 244f. nr 1-2
- 21) Peder Pederssons räkenskap 1621 (Rkb 71, KA)
- 22) 1622 års räkenskap är inkomplett; fol 1-3 saknas nämligen (Rkb 72, KA)
- 23) Riksregistraturet 21/2 1608, RA
- 24) Utgiftsverifikationer 1608 (Rkb 68:2, KA)

#### Förteckning

1606 (Hild. 15, SM 1)

8 caroliner = 128 mark

- 1) Regalskeppet Kronan, 34,34 g. Skeppet förläste år 1676 och myntet påträffades vid undersökningar av vraket åren 1982-84. Sannolikt ingick myntet i riksamiralen Lorentz Creutz (1615-76) privata kassa. Teoretiskt sett kan Creutz ha fått myntet av sin far, Erengisle Larsson, vilken år 1625 introducerades på Riddarhuset under namnet Ernst Creutz. Han var år 1604 ryttare under adelsfanan och år 1608 löjtnant (Elgenstierna II, 1926 s 61).

4 caroliner = 64 mark

- 1) KMK, 19.68 g.

1607 (Hild. 16, SM 2)

4 caroliner = 64 mark

- 1) KMK, 19.84 g. Exemplaret ingick ursprungligen enligt Berch (1773, s 81) i Lovisa Ulrikas samling.

1608 (Hild. 17, SM 3)

4 caroliner = 64 mark

- 1) KMK, 19.83 g. Gåva från Charlotta von Platen, född De Geer, år 1888. (Schnittger 1900 s 53).
  - 2) KMK, 19.47 g. Deposition från Riksbanken (Hildebrand 1889 s 118).
  - 3) Antellska samlingarna, Helsingfors. 19,80 g. (Ex Snoilsky 1873 nr 490 och Stiernstedt 1880 nr 1008; Antell 1936 nr 337).
  - 4) British Museum, London. 19,68 g.
- Ett exemplar påträffades år 1677 i Västergötland; den exakta fyndplatsen är okänd. Det inköptes av Magnus Gabriel De la Gardie och skänktes till Antikvitetskollegiet. Myntet återfinns i en inventarieförteckning upprättad 1720 (Arne 1931 s 88) samt i Hallenbergs inventering år 1804 (Hallenberg 1804 s 32v. och 222v.). Myntet är troligen identiskt med något av de ovan angivna (Golabiewski Lannby 1989 s 34).



8.



9.

- Ett exemplar fanns även i Elias Brenners samling (Brenner 1691 samt 1731 s 133f.).

#### 1609 (Hild. 18, SM 4)

4 caroliner = 64 mark

- 1) KMK, 19,89 g. Gåva från Charlotta von Platen, född De Geer, år 1888 (Schnittger 1900 s 53, 55).
- 2) KMK, 18,28 g. Deposition från Riksbanken (Hildebrand 1889 s 120 nr 1).
- 3) Uppsala Universitets myntkabinett, 19,68 g.
- 4) Bondeska samlingarna, Ericsberg. Vikt okänd.

5) Privat ägo, 19,40 g. (Ex Snoilsky 1903 nr 4; Bruun 1914 nr 687 och Brand 1982 nr 291). Golabiewski Lannby (1989 s 34) nämner att Hildebrand i sin år 1874 utkomna beskrivning förtecknar ett exemplar i KMK:s samlingar; hon framkastar därvidlag teorin om att Snoilsky kan ha förvärvat sitt exemplar från KMK, vilket förefaller troligt. Ett exemplar såldes nämligen på Stockholms Bokauktionskommare den 3/3 1858 (Frölings samling), nr 191. Det köptes av C.F. Meinander, vars samling i sin tur förvärvades av KMK år 1871. Exemplaret kan knappast vara identiskt med något av de ovan angivna och torde med andra ord ha avyttrats, alternativt bortbytts efter 1874.

#### 1611 (Präglade med 20-marksstampar; Hild. s 90 noten; SM 31b)

16 caroliner = 256 mark

- 1) KMK, 81,20 g.

8 caroliner = 128 mark

- 1) Uppsala Universitets myntkabinett, 35,63 g.
- 2) Bundessammlung, Wien, 39,57 g.

#### 1617 (Hild. 155, SM 2,4)

32 daler = 128 mark

- 1) KMK, 34,95 g. Exemplaret ingick i den år 1804 påträffade guldmyntskatten från Stortorget i Stockholm (Frösell 1985 s 53ff). Myntet förvärvades av D.G. Nescher och vandrade sedan via D.G. Hildebrand på Ericsberg, A. Fröling (1858 nr 208) och C.F. Meinander till KMK, som år 1871 förvärvade den sistnämndes samling.

16 daler = 64 mark

- 1) KMK, 20,58 g. Gåva från Charlotta von Platen, född De Geer, år 1888 (Schnittger 1900 s 53).
- 2) KMK, utst. Deposition från Riksbanken. Exemplaret såldes år 1893 såsom dubblett ur KMK:s samlingar (Bukowskis auktion 85 nr 1), då det inropades av Riksbanken.

#### Utan årtal (efter den 12/10 1617; Hild. 156, SM 1,3)

32 daler = 128 mark

- 1) KMK, 34,94 g. Exemplaret är omnämnt i Hallenbergs inventering 1804 (s 222v.).
- 2) Uppsala Universitets myntkabinett.

- Ett exemplar fanns i Elias Brenners samling (1731 s 163).

- Berch (1773 s 109) nämner att ett exemplar "under samma stämpel" till sex dukaters vikt skulle ha funnits i Fr. Gyllenborgs samling.

#### 1620 (Hild. 158, SM 5)

16 daler = 64 mark

- 1) KMK, utst. Exemplaret omnämns av Berch (1773 s 109) och återfinns i Hallenbergs inventering 1804 (s 33r. och 222v.).
- 2) KMK, utst. Deposition från Riksbanken.
- 3) Antellska samlingarna, Helsingfors, 16,22 g. (Ex Meinander 1872 nr 555, Arfwedsson, Oldenburg 1898 nr 1114 och Bruun 1914 nr 784; Antell 1936 nr 454).

- Ett exemplar fanns i Elias Brenners samling (1731 s 163).



10.

## Utdelade praktmynt i guld 1606-10

*Källa:* Utgiftsverifikationer till räkenskapsböckerna 1606-10 (Rkb vol. 66-69, KA).

### 1606

8 caroliner: 17 st

*Mottagare:* Linner Ribbing (2 st i fadder-gåva); Nils Bielke; "Persianerne"; Johan Skytte (faddergåva); Seved Ribbing; Peter Rognier.

### 1607

8 caroliner: 10 st

4 caroliner: 58 st (varav 15 st med ögla)

*Mottagare:* Bernt Didrik von Mörner (faddergåva); Isbrand Skeppsbyggare; Seved Ribbing; Daniel Cyriacus; pfalzgreve Augusts hovjunkare; Överste Don Rodrigo de Cordua y Gusman, samt ett antal amiraler, överstar, skeppskaptener och knekthövitsmän. Dessutom skänktes ett antal mynt till "klockringningen" i Uppsala i samband med kröningen den 15/3.

### 1608

4 caroliner: 94 st (varav 48 st med ögla)

*Mottagare:* Jochum Berends och Cornelius van der Wille; furstinnan von Mecklenburg; Henrik Nolcke; gäster från Mecklenburg och Bremen som bevästade Margareta Elisabeths bröllop 9/10; "någre fransoser"; sammanlagt 40 st utdelades till krigsbefälet som avsändes till Livland.

### 1609

8 caroliner: 1 st

4 caroliner: 101 st (varav 84 st med ögla)

*Mottagare:* Peder Hansson; "Monseur Patris"; Klas Kristersson; Klas Eriksson; Otto Scheiding; Måns Stiernma och Peder Mickelsson; Carl Olsson; Daniel Hebron och Robert Sim; Hans Forbes Skeppskapten; Hans Munch ("hvilken var kommen ifrå Ryssland"); Johann Jost von Quernem och Cornelius Post Ryttmästare; Sebastian Pekel, Johan Konrad Linck; Mondeser; Hans Joensson (kommen från Ryssland); Nils Bengtsson, Dexter, Crichton, Carr, Chamberlain, Hendrich, Krell och Grass; Daniel Hansson (faddergåva); Anders Kristoffersson samt kaptenerna Former, Bingle, Pinnart, Jorck, Sabel, Mör och Dexter; Ryttmäs-

tare Du Freno, löjtnant Buntan och Lars Lindelöf; Peder Pedersson Fiskal; större delen av de ovan namngivna tillhörde krigsfolket; bland mottagarna återfinns också ej namngivna militärer, det engelska sändebudets tjänare samt besökande tatarer. Ett ryskt sändebud fick årets enda utdelade 8-carolin.

### 1610

4 caroliner: 12 st (varav 7 st med ögla)

*Mottagare:* Samtliga mynt delades ut den 28/10 (till de ryska sändebuden) samt den 3 och 5/11, då ett antal officerare erhöll 9 st; Robert Peileij, Heinrich Elfensten, Robert Kinnardt, Ricardt Bennndt, Hans Reckenberger, Jacob Frinzschem, Edward Bernbrick, Christoff von Dam och Jacob Wellamsson.

## Källor (otryckta)

Kammararkivet (KA): Räkenskapsböcker (Rkb) 1606-11, 1614-18, 1621-26; volymerna 66-77.

Utgiftsverifikationer till räkenskapsböcker 1606-10 (Rkb vol. 66-69)

Riksarkivet (RA): Riksregistraturet 1608

## Litteratur

Antell, H.F. 1936: Tudeer, L.O.H.: Förteckning öfver Antellska myntsamlingens i Helsingfors svenska mynt, del III (Helsingfors 1936)

Arne, T.J. 1931: Antikvitetskollegiets och Antikvitetsarkivets samlingar (Fornvännen 1931)

Berch, C.R. 1773: Beskrifning öfver Swenska Mynt och Kongl. Skåde-Penningar (Sthlm 1773)

Brand, V. 1982: The Brand Collection, part I (Sotheby's, Zürich; auktion 1 juli 1982)

Brenner, E. 1691, 1731: Thesaurus nummorum Sueo-Gothicorum/Thet är en Skatt af Swenskt mynt (Sthlm 1691; andra uppl. 1731)

Bruun, L.E. 1914: Sammlung des Herrn L.E. Bruun in Kopenhagen. Schwedische Münzen, I. Teil (A. Hess Nachfolger, Frankfurt am Main; auktion 18-19 maj 1914)

Bukowski, H. 1893: Förteckning öfver en samling ur Kungl. Myntkabinettets duplett-förråd (Bukowskis auktion 85, Sthlm 1893)

Elgenstierna, G. 1926: Den introducerade svenska adelns ättartavlor, II (Sthlm 1926)

Fröling, A. 1858: Förteckning öfver en samling ... svenska mynt och skådepenningar (Sthlms bokauktionskammare 3 mars 1858)

Frösell, A. 1985: Guldmynskatten vid Stortorget i Stockholm (SNT 1985/3)

Golabiewski Lannby, M. 1989: Kring ett nyfunnet guldmunt i Nyköping (SNT 1989/2)

Guldmynskatten från regalskeppet Kronan. 1986: Utställningskatalog, KMK (Red. M. Golabiewski Lannby, Sthlm 1986)

Hallenberg, J. 1804: Berättelse om Svenska Kongliga Mynt-Cabinetet etc. (Sthlm 1804)

Hildebrand, B.E. (Hild.). 1874: Sveriges och svenska konungahusets minnespenningar, praktmynt och belöningsmedaljer, I (Sthlm 1874)

Hildebrand, H. 1889: Samlingen af svenska mynt i Riksbankens myntkabinett (Sthlm 1889)

Meinander, C.F. 1872: Förteckning på den del af f.d. Meinanderska mynt-samlingen etc. (Stockholms bokauktionskammare 20, 27 mars och 3, 6 april 1872)

Oldenburg, J.F.H. 1898: Förteckning öfver framlidne kontorschefen J.F.H. Oldenburgs svenska myntkabinett, tredje gruppen (Bukowskis auktion 115, 1898)

Rasmusson, N.L. 1933: Myntkunskap och myntsamlade i Sverige före omkring 1640 (NM XXVII, Sthlm 1933)

Rasmusson, N.L. 1950: Karl IX:s mynt och medaljer (I: Karl IX. Studier under redaktion av Boo von Malmborg, Sthlm 1950)

Schnittger, B. 1900: Kongl. Myntkabinettet 1878-1899 (NM XV, Sthlm 1900)

Snoilsky, C. 1873: Ett svenskt myntkabinett. Samladt och beskrifvet av C.S. (Sthlm 1873)

Snoilsky, C. 1903: Förteckning öfver en rikhaltig och dyrbar samling ... sällsynta svenska mynt och medaljer af guld och silver hvilka tillhört framlidne greve C. Snoilsky (Bukowskis auktion 155, 1903; tillägg)

Stiernstedt, A.W. 1875: Om myntorter, myntmästare och myntordningar i det nuvarande Sverige, II (NM II, Sthlm 1875)

Stiernstedt, A.W. 1880: Beskrifning öfver friherre A.W. Stiernstedts svenska myntkabinett (NM VI-VII Sthlm 1880)

Sveriges mynt (SM), 1976: Ahlström, B; Almer, Y; Hemmingsson, B: Sveriges mynt 1521-1977 (Sthlm 1976)

Wallroth, K.A. 1918: Sveriges mynt 1449-1917 (NM XXII; Sthlm 1918)

# Svenska Akademien – några årsmedaljer

Av Lars O. Lagerqvist

Svenska Akademiens årsmedaljer är så välkända att de knappast kräver någon ingående presentation. De har präglats sedan akademiens grundande (1786). Samtidigt utges en minnesteckning över den så hedrade personligheten. Denna serie omfattar vad som skulle kunna kallas *berömda svenskar*; det är ju ett vanligt misstag bland oss att tro, att akademien är inrättad för att bestå av skönlitterära författare, uppblandade med en och annan humanistisk forskare, men så var inte alls Gustav III:s avsikt med "de aderton" och så ser inte heller medaljserien ut. Den omfattar alla slags berömdheter, även t ex fältherrar. Först på senare år har serien fått en kanske mera humanistisk-skönlitterär sammansättning, även om det finns undantag – det framgår nedan.

De medaljkonstnärer som arbetat med serien har fram tills för ett drygt femtontal år sedan hört till vad man kallar den realistiska skolan med kraftiga inslag av den sk franska medaljimpressionismen, i varje fall sedan uppdraget gick till Erik Lindberg och dennes efterföljare Léo Holmgren. De arbeten som sedan utfördes av Gunvor Svensson Lundkvist är av en mycket hög klass.

En modernare konstuppfattning slår plötsligt igenom 1981 med Ulf Lindes minnespenning över Tor Hedberg (se Ulf Nordlinds notis i Myntkontakt/SNT 1983, s 125, och jämför med bl a Thom Braunerhielms artikel i SNT 1986, s 179, och senare). Formatet förblev dock det klassiska, 45 mm, och metallen var och är silver. Uppslagen har på sista tiden dragits ner från ca 200 ex till 125. Enstaka exemplar i annan metall (brons) har kommit ut på samlarmarknaden, trots att sådana enligt kontrakt med konstnärerna inte får slås. Numera lär det inte förekomma.

Tillverkningen skedde fram till 1974 vid Myntverket, som emellertid efter flyttningen till Eskilstuna inte helt lyckades med det årets medalj. Uppdraget gick då på initiativ av den dåvarande konstnären under flera år, nyssnämnda Gunvor Svensson Lundkvist, till Huguenin S.A., en medaljfirma i Le Locle, Schweiz, med långvarig erfarenhet på området. Numera slås medaljerna sedan flera år av AB Sporrang.

Här beskrivs och presenteras de fem senaste årens minnespenningar. Monica Holmgren vid Svenska Akademiens sekretariat och Stig Steffanson vid AB Sporrang tackas för kompletterande uppgifter.

**1993. Kristian Claëson.** Filosofen Kristian Theodor Claëson (1827-1859) var född i Stockholm och bedrev sina studier i Uppsala, där han blev fil. dr och docent och där han avled.

Klassiska och moderna språk, teologi, politik och filosofi men även naturvetenskap hörde till den mångsidige mannens intressen. Med tiden kom han under Christoffer Jacob Boströms inflytande och såg till att dennes statslära m m kom ut i tryck. Claëson var själv produktiv och efter hans alltför tidiga död publicerades två band med hans skrifter. Han tycks ha varit en ovanligt sympatisk och ädel ung man.

Medaljen har utformats av konstnären Rune Rydélius (f. 1946), Grillby. Hans utgångspunkt var en silhuett i Finlands Nationalmuseum, vederligen det enda porträttet av Claëson. Den är slagen i 925/1000 silver i 125 ex och mäter 45 mm.

*Åtsida:* Silhuettprofil, v sida.

*Frånsida:* KRISTIAN / CLAËSON / ★ / HOMINUM COMMUNITAS / FONS LINGUÆ / JURISQUE [= Människors gemenskap (är) språkets och rättens källa].

*Rand:* Stämplar.

**1994. Bernhard Karlgrén.** Den världsberömda sinologen och språkforskaren Klas Bernhard Johannes Karlgrén (1889-1978) tillhörde en högt meriterad brödraskara – Anton blev professor i slaviska språk och var en framstående tidningsman, Hjalmar blev professor i civilrätt och justitieråd. Bernhard bedrev så tidigt som 1910-12 mycket grundliga dialektstudier på den kinesiska landsbygden och lyckades på så sätt rekonstruera det medeltida kinesiska språket. Senare kom han längre än så: stödd på rimmade ord i *Shijing* (Sångernas bok) från 1000-talet f Kr och den kinesiska skriftens fonetiska element kom han också fram till

en rekonstruktion av fornkinesiskan från ca 600 f Kr. Dessa hans textkritiska och filologiska undersökningar hör till 1900-talets stora genombrott inom sinologisk språkforskning och gjorde honom världsberömd. Han var också verksam inom kinesisk arkeologi, religion, historia och kulturhistoria. Även hans populärvetenskapliga arbeten vann stor spridning.

Karlgrén var professor i östasiatiska språk vid Göteborgs högskola 1918-36, professor i östasiatisk arkeologi och chef för Östasiatiska samlingarna i Stockholm 1939-59; efter pensioneringen var han verksam fram till kort före sin död. Han var under några år preses i Kungl Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien och som ordförande i dess förvaltningsutskott också styrelseordförande för Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museum (vari Kungl Myntkabinettet ingick), som det då var organiserat.

Författaren minns mycket väl den förståelse han visade oss, när vi köpt ett antal fina grekiska mynt med anslag från bl a Vitterhetsakademien och dessa visade sig vara falska – sådant hade han varit med om också när det gällde kinesiskt konsthantverk... Innan samlingarna flyttade till Skeppsholmen och blev Östasiatiska museet – som vi skall hoppas slippa flytta till det notoriskt museifördärvande Göteborg – hade han sitt arbetsrum högst upp i byggnaden mot Storgatan 41 och nära Kungl Myntkabinettet – man gick ner en trappa, genom konserveringstekniska gången och så upp två trappor och ringde på en dörr. Om man anmält sig i förväg fick man sedan konsultera den höglärde, som snabbt och flytande läste texten på de kinesiska eller japanska sedlar man hade med sig – det gällde att skriva snabbt! – för att sedan genast återgå till sitt arbete. Hans tal på Vitterhetsakademiens högtidsdag den 20 mars innehöll alltid något lämpligt citat av någon kinesisk lärd.

Medaljen är utförd av Åke Røygård, Höganäs (f 1932) och slagen i samma silverlegering, diameter och antal som föregående.

*Åtsida:* BERNHARD KARLGRÉN ned-sänkt och motsols längs kanten. Huvud en face.



1. Årsmedalj 1993 över filosofen Kristian Claëson (1827-1859). Av Rune Rydelius, Grillby. Liksom de följande av silver och tillhörig Kungl Myntkabinettet (gåva av Svenska Akademien).

*Frånsida:* [Tre kinesiska skrivtecken = Gao Benhan, det namn Karlgren sedan ungdomen använde i Kina] / PROXIMITATEM / LINGUAE / LONGINQUAE / MANIFESTAM / FECIT [= Han uppenbarade det avlägsna språkets närhet]. Nedtill längs kanten Sporrongs stämpel, årsbokstav och silvermärke.

*Rand:* Slät.

Enligt vänlig uppgift av professor Göran Malmqvist har konstnären avsiktligt visat Karlgren artikulerande ett O, dels för att han var en så framstående fonetiker, dels därför att han ville ta upp medaljens runda form!

**1995. Albert Engström.** Den väl även för en yngre generation välkände och populära författaren, konstnären och karikatyrtecknaren Albert Laurentius Johannes Engström (1869-1940) var född i Lönneberga socken (Bäckfalls gård, Kalmar län, Småland), en socken som genom en annan författare blivit vida bekant; fadern var stationsinspektör och prästson, hans mor hade åtskilliga småländska präster i släkten – men kärlek till denna samhällsgrupp



2. Årsmedalj 1994 över sinologen Bernhard Karlgren (1889-1978). Av Åke Røjgård, Höganäs.

kom knappast att bli något utmärkande drag hos sonen. Från det att Albert var nio år var faderns arbetsplats Hulsts station. Barndomens miljö glömde han aldrig.

Albert tog studenten 1882 vid Norrköpings läroverk och innehade sedan ett par informatorstjänster i Västergötland och Småland samt gjorde "beväring" på Hulstsfreds exercisplats – allt utnyttjat i många av hans historier och i hans minnen, såväl i text som i bild. Han hade nämligen tidigt börjat sin konstnärliga verksamhet, inte minst karikatyrerna.

Några år omkring 1890 studerade Albert i Uppsala. Någon examen blev det aldrig men han fick ganska goda kunskaper – som han gärna demonstrerade – i latin och grekiska. Under några år i Göteborg lärde han sig att leva på sina konstnärliga talanger. Dessutom gick han på konstskolan Valand och hade Carl Larsson som lärare. Denne beundrade han mycket och tog intryck av.

Från 1894 kom Engström in i en speciell bransch – skämttidningsarnas. De spelade en helt annan roll på



3. Årsmedalj 1995 över Albert Engström (1869-1940). Av John Stenborg, Stockholm.

den tiden. Han medverkade några år i Söndags-Nisse och blev snabbt en "kändis" långt innan detta uttryck skapats. Han blev 1897 redaktör för Strix och sedan ansvarig utgivare för Söndags-Nisse-Strix till 1924. Hans gubbar och gummor, hans Kolingen och Bobban, hans präster, frikyrkopredikanter, militärer osv sågs och segrade. År 1922 blev han ledamot av Svenska Akademien och 1925-35 var han t.f. professor vid Konstakademien.

Engström var mycket mer än kåsör och karikatyrtecknare. Den som vill se andra sidor bör studera hans skildring (i ord och bild) av Gotska Sandön eller av Island. Något av en festprisse var han dock länge, även om han stadgat sig med ett adligt äktenskap (Sparre) så tidigt som 1894. Han var känd för att vara en sen gäst och dröjde sig en gång kvar hos bokförläggare Bonnier ända till morgonen, då han avlägsnade sig med en flaska dyrbar konjak under armen och ett svärmodigt leende på läpparna. En gammal lärd biblioteksmän (Oscar Wieselgren) hindrade en

gång Albertus från att demonstrera "stora kajaktjutet" (vad nu det kan vara) i Stora Sällskapets inre rum i Stockholm, men endast genom att tilltala honom på latin, varvid han glömde allt annat för glädjen att få visa sina gedigna kunskaper. Hans insats vid förbudsomröstningen glöms aldrig på grund av affischen "Kräftor kräva dessa drycker". I många hänseenden var han en märklig blandning av konservativt, antikyckligt och asocialt.

Medaljen är i det vanliga formatet och utförd av John Stenborg, Stockholm (född 1957). Han har byggt sitt en face-huvud på självporträtt i karikatyrform, som Engström utförde flera gånger. Upplagan, legeringen och formatet är desamma som för den första medaljen.

Åtsida: Albert Engströms halsbild en face.

Frånsida: ALBERT / ENGSTRÖM / SIMPLICITAS / CLARITAS / LAETITIA [= Enkelhet, klarhet, glädje].

Rand: Stämplars.



4. Årsmedalj 1996 över Henrik Schück (1855-1947), litteratur- och kulturhistoriker. Av Annika Rücker, Stockholm (frånsidan); åtsidan kopierad efter Erik Lindbergs original.

C D af Wirsén övertalade Oscar II att inlägga sitt veto. Väl medlem deltog han aktivt i akademiens arbete och var medlem av Nobelstiftelsens styrelse 1918-43. Han var också en uppskattad ledamot (sedan 1893) av Kungl Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien, vars preses han var 1922-37, och av Vetenskapsakademien (sedan 1908).

För oss numismatiker har Schück gjort en stor insats på gamla dar genom sitt verk i åtta band över Vitterhetsakademiens förhistoria och historia fram till 1800-talet. I denna ståtliga och omfattande historik finns ovärderliga uppgifter om numismatikens och Kungl Myntkabinetets tidiga historia i Sverige.

Schück var förvisso värd en medalj i Svenska Akademiens långa serie. Man kan dock fråga sig, varför man avbrutit seriens på senare år modernare stilinriktning genom att tillgripa en av Erik Lindbergs medaljonger (se Ulla Ehrens-värd, Erik Lindberg, Numismatiska Meddelanden XXII:1 1974, s 278, nr S 104, en medaljong från 1946, beställd av

Vitterhetsakademien 1945 och byggande på Lindbergs tidigare porträttmedalj från 1936, se Ehrens-värd, del 2 (katalogdelen) nr 351) för porträttsidan, kompletterad med en ny kalligrafisk utformning på frånsidan, utförd av Annika Rücker, Stockholm (f. 1942). Man vände sig till sterbhushets representant (en av Erik Lindbergs söner levde då, men är sedermera avliden) och erhöill tillstånd. Klart är emellertid – det kan jag intyga, som kände Erik L. – att den på senare år mycket konservativa konstnären aldrig skulle ha godkänt att någon annan gjort en ny frånsida till ett av hans verk; det stred mot hans hela livet igenom förfäktade uppfattning om medaljkonsten. Något formellt brott mot lagen om konstnärlig upphovsmannarätt, som numera gäller i 70 år efter konstnärens död, är det alltså inte, men väl mot den goda smaken.

Medaljen har slagits i silver i samma legering, upplaga och diameter som de föregående. Den får följande beskrivning:

Åtsida: Bröstdbild, vänster sida, i kavaj och krage; under denna på en inskriftstavla HENRIK SCHÜCK och under avskärningen med små, nedsänkta versaler ERIK LINDBERG.

Frånsida: HISTORIA / HOMINIS ET / NOTIONUM / LITTERIS / EXPRESSA [= Människans och idéernas historia speglad i litteraturen].

Rand: Stämplars.

1997. Detta års medalj har, som vanligt i samband med utgivandet av en minnesteckning, ägnats den svenske diplomaten, friherre Erik Magnus Staël von Holsten (1749-1802), ett i grunden tragiskt levnadsöde. Född i en adlig officersfamilj i Östergötland kom han efter militärutbildning i hovtjänst som kammarherre hos drottning Sofia Magdalena (1776). Från 1778 finner vi honom anställd hos den svenska legationen i Paris, ledd av den bildade greve Gustaf Philip Creutz. Härigenom fick han tidigt de bästa kontakter, även med Marie Antoinette, till vilket säkert också hans angenäma framtoning bidrog.

Han uppvaktade flitigt en av de rikaste arvtagerskorna i landet, Germaine Necker, dotter till den mäktige bankieren Necker, som snart blev finansminister. Gustav III gynnade den förhoppningsfulle friaren och när Creutz kallades hem för att bli kanslipresident fick den unge Staël efterträda denne, snart med titeln

ambassadör. Hans karriär främjades också av att kungafamiljen gärna såg honom på denna post och av det väntade giftermålet. När detta äntligen blev av (1786) och Staël dessutom upphöjts till friherre var villkoren ganska stränga och maken fick inte alls fritt förfoga över hustruns stora förmögenhet. Hon skulle snart överglänsa denne i berömdhet, både som författarinna och som kanske tidens mest berömda blåstrumpa ("Madame de Staël"). Napoleon avskydde hon (känslan var besvarad!) men uppskattade Bernadotte, som hon besökte långt senare, kort före sin död – denne var nu svensk kronprins och stockholms societeten slogs av häpnad vid mötet med denna märkliga dam.

Annars delade den svenske ambassadören sin hustrus och svärfars liberala åsikter och såg positivt på den franska revolutionen – i varje fall ganska länge. Det gjorde som bekant inte Gustav III och med tiden lät han andra observatörer skriva hemliga rapporter från Paris. På hösten 1791 hemkallades Staël. Efter kungen död kom Gustav IV Adolfs förmyndarregering att åter utnyttja Staël, som fick sluta fördrag med franska republiken. I längden gick det inte och 1799 tog han sitt avsked och bodde sedan i Paris, en bruten man men dålig ekonomi och ständigt bedragen av sin vidlyftiga hustru. Han var på väg till Schweiz när han avled i Poligny den 9 maj 1802. Hederlig, sympatisk, alltför godtrogen, skriver Erik Lönnroth i sin minnesteckning.

Årsmedaljen är utförd av Per Berglund, Stockholm (f 1947), och som tidigare slagen av AB Sporrang. Den ena modellen (till fränsidan) har Berglund utfört i trä, den andra (porträttsidan) på vanligt sätt i gips. Upplaga, legering och diameter är densamma som de tidigare.

**Åtsida:** Inom två yttre ringar och en inre, upphöjd ring halsporträtt i peruk och krage.

**Fränsida:** Inom ringar som på åtsidan längs den inre som omskrift ERIK MAGNUS STAËL VON HOLSTEIN, i mitten DEMOCRATIAE / PRINCIPIA / VINDICAVIT [= Han var en förkämp för demokratins principer]. Tillverkningsstämplarna är placerade nedtill strax ovanför omskriften.

**Rand:** Slät.

Foto: Jan Eve Olsson, KMK.



5. Årsmedalj 1997 över Erik Magnus Staël von Holstein (1749-1802), svensk diplomat. Porträttet har en tavla av A. U. Wertmüller som förebild (Coppet, Schweiz). Av Per Berglund, Stockholm.

Det är beklagligt att stämplarna på medaljer av ädelmetall så ofta får en förfulande placering, när det finns randen att slå in dem i. Ur mera konstnärlig synpunkt saknar man fränsidssymboliken, som numera tycks för alltid endast utgöras av inskriften. Ett lustigt grepp är de yttre och inre ringarna, varigenom porträtt och inre inskrift liksom serveras på en platta. Enligt min – förvisso subjektiva – uppfattning skulle porträttet ha vunnit på att vara något större. □

Svenska och skandinaviska mynt och sedlar.

Stor sortering av utländska jubileumsmynt, årsset samt småmynt. Euro-utgåvor, polletter och medaljer.

Prislistor gratis.

**NORRTÄLJE MYNTHANDEL**

Box 4, 761 21 Norrtälje  
Tel. 0176-168 26, Fax 0176-168 56

INTERNETADRESS:

<http://www.nmh-mynt.n.a.se/index.htm>

## Jetong för järnarbetare



År 1868 startade Domnarvet sin verksamhet som dotterbolag till Stora Kopparbergs Bergslags aktiebolag. Det var inte bara det största järnverket i Sverige, utan också större än något annat träkolsjärnverk i världen.

Vid sekelskiftet bestod Domnarvet av följande tretton huvuddelar: 1) Kolningsavdelningen 2) Hyttavdelningen 3) Bessemerverket 4) Martinverket 5) Valsverksavdelningen 6) Verkstadsavdelningen 7) Manufakturmedjan 8) Sömfabriken 9) Spikfabriken 10) Bultfabriken 11) Tegelverket 12) Såg och hyvleri och 13) Pappersbruk.

Till hela denna verksamhet behövdes många arbetare – närmare bestämt ca 1500 personer. Till alla dessa arbetare och deras familjer uppförde järnverket bostäder, sjukstuga, badhus, skolkök, ett större societetshus med samlingsalar etc.

När så många arbetare samlas på en plats är det naturligt att de bildar någon form av intresseförening. Sådana föreningar uppkom i större mängd under slutet av 1800-talet, dvs strax innan Landsorganisationen (LO) organiserade arbetarna fackligt och politiskt. De tidiga arbetarföreningarna hade ofta stöd från arbetsgivarna. Man önskade främja arbetarklassens bästa i socialt, ekonomiskt och intellektuellt hänseende. Självklart ville man också kontrollera arbetarna och hålla dem lugna.

Så var det även vid Domnarvet. Där bildades *Domnarvetets järnarbetarförening*. Denna förening hade ett eget tecken eller jetong. Det är en liten ensidig jetong av mässing (27 x 27 mm) och i form av ett kors (mantuanskt). Överst finns en ögla och ring. Mitt på korset finns de korslagda dalapilarna och det kemiska tecknet för järn. På vänster korsarm finns sammanflätat bokstäverna DJ. På den högra korsarmen finns sammanflätat bokstäverna AF. Nederst finns åter igen de korslagda dalpilarna och ett D – symbolen för Domnarvet.

IW

# Eric Palmquist och 1960-talets nya sedlar

"Det är min pappa som har ritat de nya sedlarna!" Året var 1965 och platsen var Palmgrenska Samskolans skolgård på Östermalm. Flickan var dotter till en konstnär. Först hade jag svårt att tro på hennes påstående, men eftersom hon var söt beslutade jag mig för att det måste vara sant.

Den sedelserie som just börjat cirkulera skulle finnas kvar i ett kvarts sekel. Den hade ersatt sedlarna av typen *Sittande Svea* som började tryckas under 1890-talet (50 och 100 kronor); typen *Gustav Vasa med vit medaljong* (10 kronor) som började tryckas 1940 och typen *Gustav VI Adolf* från 1954 (5 kronor). Konstnären bakom 1965 års sedelserie är Eric Oscar Palmquist. Han föddes i Växjö 1908. Palmquist är främst känd för sina stämningsfulla, realistiska illustrationer i böcker, tidskrifter och tidningar. Han har bl a tecknat för gamla Folket i Bild och Dagens Nyheter och illustrerat skönlitteratur, naturskildringar och barnböcker. Som sedeltecknare var emellertid Eric Palmquist inte något nytt namn. Han har gjort Svea-porträttet på 10 000-kronorssedelns baksida (1958). Han hade även gjort vattenmärkesporträttet av Esaias Tegnér på 1962 års femma.

Palmquist själv kallade arbetet med sedlarna för ett typiskt formgivningsuppdrag, till karaktären helt skilt från de illustrations- och tecknaruppgifter han annars sysslade med. När han skulle illustrera en novell i en tidskrift, skapa ett bokomslag eller teckna en hel serie bilder som tillsammans med texten skulle hålla ihop en bok, var arbetet mycket mera hans och ensamt. Arbetet med sedlarna var ett teamwork. Det var ett såväl arbets- som tidsmässigt krävande samarbete mellan de i hela den invecklade sedeltekniken specialiserade och tecknaren. Att göra en "snygg" sedel går inte på en kafferast, nej inte ens på några år. Konstnärens idé måste ideligen passas samman med det tekniskt möjliga och det ändamålsenliga, där skall finnas rum för många givna faktorer (siffror, namnteckningar etc), sedeln skall bli ett värdepapper som helst skall vara omöjligt att förfalska, möjligt att trycka i miljoner och åter miljoner exemplar och med en fel-



Konstnären Eric Palmquist och hans hustru Maja som stått modell för Moder Svea på baksidan av 1958 års 10 000-kronorssedel. Foto: Örjan Armfelt Hansell.

trycksrisk som skall vara så gott som obefintlig. Liksom att det av konstnären en gång formgivna hela tiden måste utsättas för bearbetning. Ändå arbetar konstnären hela tiden efter en idé, innehållsmässigt såväl som konstnärligt.

När Eric Palmquist skissade på de nya sedlarna hade han hela tiden klart för sig att han ville göra dem representativa för landet, låta dem visa fram något av Sverige och svenskt kulturliv. Så småningom kom han fram till att varje valör skulle kunna berätta om ett sekel i svensk historia inrangerat i en antydan om landskapets karaktär. Sedlarnas format gjordes med utgångspunkt från de blindas önskan att få sedlar som lätt kunde skiljas från varandra. Formgivningen av de nya sedlarna var ett rigoröst arbete som drog ut i tio år och där varje ledamot i Riksbankens styrelse skulle ha sin synpunkt på varje streck.

Tiokronorssedeln var avsedd att kopplas till vår egen tid. Den skulle bli 1900-talets sedel. Med Gustav VI Adolfs profil på framsidan, norrsken och snökristaller på baksidan. Och att det just blev norrsken och snökristaller – ja, det berodde bland annat på att Eric Palmquist i detta kunde

## HÅKAN WESTERLUND

MYNTHANDEL

KÖPER • SÄLJER • BYTER  
MYNT • SEDLAR • MEDALJER

Spec. sedlar  
Betalar bra för sedlar före 1930

Vasagatan 42  
111 20 STOCKHOLM  
TEL 08-411 08 07

få fram den grafiska och dekorativa stränghet som är lämplig för guiljoteförfarande (teknik att framställa geometrisk dekoration med graveeringsmaskin) som är så väsentligt för sedeln som säkerhets- och värdepapper. På samma gång som just norrskenet berättar något om vår belägenhet på norra delen av jordklotet.

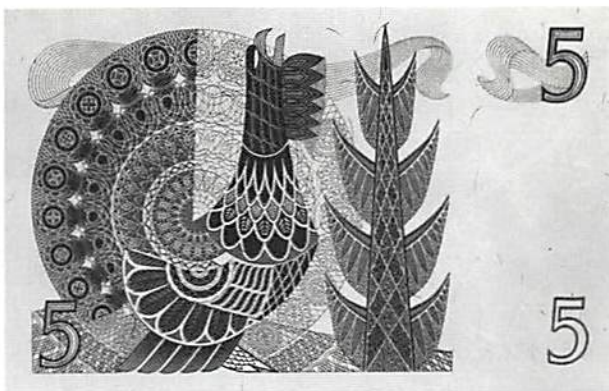
Femtiolappen blev 1700-talets, den gustavianska tidens. Gustav III:s profil på framsidan (en sammanställning av flera samtida ungdoms-porträtt – varav inget faktiskt fanns just i profil, som Palmquist helst ville ha!), Carl von Linné på baksidan stående i ett stiliserat svenskt landskap med en svensk blomsteräng i fronten; i bakgrunden finns skogar och berg och fåglar i flykt.

Kanske kan det vara litet svårt att förstå att konstnären just tänkt på en svensk sommaräng, eftersom den så att säga fått ta färg efter sedeltryckets principer, inte av blåklocka och klorafyll. Men det är ju detta som ligger i sedelkompositionen. Konstnären får inte förledas att tro att han arbetar med en tavla, utan förstå att det gäller ett säkerhetsstryck.

Hundrakronorssedeln fick 1600-talet som sitt tema. Framsidan visar Gustav II Adolfs profil – en bild som bygger på en rad kända målningar, byster och medaljer. Baksidan visar regalskeppet Vasa och träskulpturer som också kommer från fartyget. Man kan naturligtvis säga att temat skildrar 1600-talet, men det speglar också 1960-talet då ju Vasafebern rasade som värst. Idag skulle man nog knappast ha valt Vasaskeppet som sedelmotiv – inte heller låtit det representera 1600-talet. Men säkert fungerade de nya hundrakronorssedlarna i utlandet som god reklam för svensk kultur och historia.

Den lägsta valören i Palmquists sedelserie är femkronorssedeln. Den sedeln har kopplats ihop med 1500-talet. Framsidan visar en kraftfull Gustav Vasa iförd baret. På baksidan finns en kluckande tjäder i en barrskog. Möjligen ville konstnären antyda att Sverige under 1500-talet fortfarande hade mycket stora och orörda skogar. Kanske finns det också en koppling till Dackepuppeten och andra oroliga händelser under århundradet.

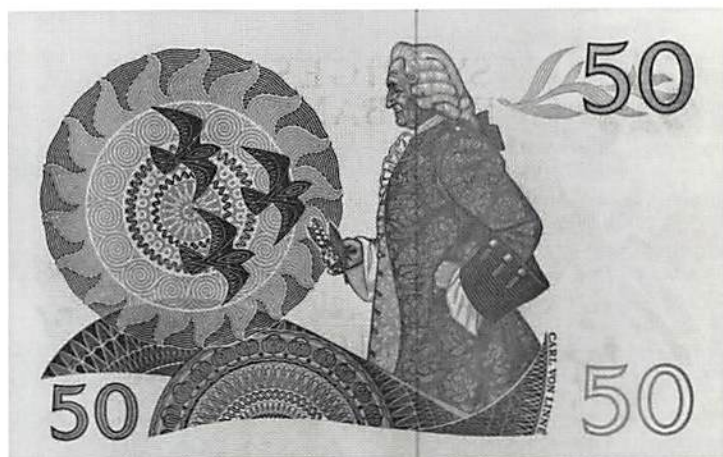
Även konstnärens hustru Maja Palmquist är inblandad i en svensk sedel. Det är nämligen hon som stått modell för Moder Svea på baksidan av 10000-kronorssedeln från 1958. Framsidans kungaporträtt är utfört av konstnären David Tägtström.



5-kronorssedeln skulle spegla 1500-talet.



Vasaskeppet fick fungera som symbol för 1600-talet – 100 kronor 1965.



Palmquists 50-kronorssedel har 1700-talet som tema.



Eric Palmquists hustru Maja som Moder Svea – 10000 kronor 1958.

I bokbranschen är det praxis att illustratören får ca 25 friexemplar av de böcker han illustrerat. När sedeltecknaren Palmquist föreslog att samma praxis skulle tillämpas också vid Tumba bruk togs denna skämtsamma propå på fullt allvar och det blev efter moget övervägande avslag.

Ian Wiséhn

#### Källor och litteratur

Anonym, Nya svenska sedlar på femtio och tio kronor. *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad* 1965, s. 113-116.

Anonym, Nya svenska hundrakronors-sedlar. *NNUM* 1966, s. 7-8.

Anonym, Nya svenska femkronors-sedlar. *NNUM* 1966, s. 49-50.

Broberg, R., Han gav våra bokhjärtar ett ansikte. Notis i *Dagens Nyheter* 13 april 1997.

Lindberg, S.G., Eric Palmquist – en tecknare av äventyr. *Biblis. Årsbok utgiven av föreningen för bokhantverk* 1966, s. 70-93.

Lindgren, T., *Riksbankens sedelhistoria 1668-1968*. Stockholm 1968.

Sandström, S., *Svenskt Konstnärlexikon*. Vol. IV. Malmö 1961, s. 362.

Wallén, L., *Sveriges sedlar*. Stockholm 1984.

Widerberg, S., Nya sedlar – här är konstnären. *Vi* nr 18, 1/5 1965, s. 6-7, 50-51.

Foto: Jan Eve Olsson, KMK.

Alla sedelfoton är förminskade till 75%.



Färglagd förlageteckning över 1965 års femtiokronorssedel. Se omslagets färgbild.



### Ny medalj från Svenska Numismatiska Föreningen

I år är det 125 år sedan Svenska Numismatiska Föreningen bildades (1873). Med anledning av detta jubileum har styrelsen beslutat ge ut en minnesmedalj.

Medaljen är modellerad av konstnären P-G Thelander (f. 1936), Stockholm. Han är en av landets ledande grafiker och har nu, på senare år, även intresserat sig för medaljkonsten – deltog sålunda i FIDEM 1996 i Neuchâtel. Hans verk *Bene Fecit* 1995 (pingvin) kan beses i den moderna delen av den nya medaljställningen på Kungl Myntkabinetet i Stockholm. Hans medaljarbeten har uppskattats av många.

Jubileumsmedaljen visar på åtsidan Moder Svea i modernt utförande samt ett exempel på vårt lands äldsta ännu existerande myntenhet, här representerat av ettöret från Gustav V:s tid. Fränsidan har en apa i 1700-talsstil, sittande på en gren och hållande ett antikt romerskt mynt. Apan var en ganska vanlig symbol i 1700-talets konst. Konstnärsarvodet är bekostat med bidrag från C. W. Burmesters medaljfond.

Medaljen kommer att gutas hos *La Monnaie* i Paris i brons och 80 mm diameter. Den kan beställas av SNFs och NNUs medlemmar genom att insätta SEK 650 på Svenska Numismatiska Föreningens postgirokonto i Stockholm 15 00 07 - 3 före den **15 juni 1998**. För den som inte hämtar sin medalj på kansliet under september månad, då medaljen beräknas vara färdig, tillkommer 60 kronor för porto.

UN



Jubileumsmedaljen av P-G Thelander. Foto Jan Eve Olsson.

### Skotsk mullvad stöter på pengar

Ett intressant myntfynd upptäcktes år 1898 vid Penicuik, söder om Edinburgh i Skottland. Det var en liten mullvad som genom sitt trägna grävande bragte myntskatten i dagen. Mynten, som var 270 till antalet, var ordnade i rullar – detta på grund av att de troligen legat i en penningpung som förmultnat.

Största delen av skatten bestod av silvermynt i valörerna 1 och 1/2 penny. Mynten, som var från tiden 1272 till 1307, var präglade i London, Canterbury, Bristol, Durham och några få i Dublin. Två av mynten är präglade under den skotske kungen Alexander III:s tid.

Uppgiften om mullvadens skatt infördes i den brittiska tidningen *Standard* för att slutligen hamna i justitierådet J.O. Wedbergs klipp-samling (ATA). Någon bild på upphittaren finns tyvärr inte.

IW

## Slutprutat på PUB

Annons från 1898



P. U. B.

### MEDDELANDE.

Bestämda priser och bort med det fördärliga prutsystemet är härefter en affärsprincip i undertecknads samtliga affärslokaler.

Systemet att pruta är fördärligt för säljaren, men ännu mera för köparen. I de affärer, där detta system är rådande, måste ett s. k. prutpris finnas, tillräckligt att jämkna på, allt efter köparens större eller mindre envishet. Mången drager sig för att hålla i med prutningen och får sålunda betala för en annan, som nedpressat priset till det allra yttersta.

Speciellt inom branschen *färdigjorda Manskläder* har på senare åren uppstått en så osund konkurrens, ett sådant underbudande och ett så vanvettigt prutande, att en följd däraf måste blifva att förtroendet till affärsmanen och hans firma undergräfvats.

Undertecknad, som i öfver 15 år drifvit denna rörelse här i staden, har därför efter moget öfvervägande beslutit införa ett sundare system i denna affärsgrän och bryter nu helt och hållet med hittills gängse praxis, i det jag från och med nedanskrifna dag i samtliga mina affärslokaler inför

### Bestämda priser.

#### Ingen prutning

får förekomma i mina affärer f. o. m. den 1 April detta år. Stockholm i Mars 1898.

**PAUL U. BERGSTRÖM,**  
Skrädderiäffär & Klädeshandel

14 Hötorget 14.

Filial: 38 Jerntorget 38, hörnet af Österlånggatan.

Herrekipersaffär, 6 Hötorget 6,  
hörnet af Olofsgatan.

## Fenix och Hermes

– tidiga märken med anknytning till cykelsporten

I Sverige är cykelsporten av yngre datum än i Danmark och Norge. Det fanns visserligen ett visst intresse för cykelåkning i Stockholm åren 1869-71, men det skulle dröja fram till 1880-talet innan ett varaktigt intresse vuxit fram. De första cyklarna (gjorda av fabrikör J. W. Östberg) provades 1869 på sträckan Kungsholmstull – Drottningholm (ca 9 km) och åter, och samma år arrangerades tävlingar vid Alhambra på Djurgården.

I en notis i SNT (1991:4/5, sid. 90) har den tidigaste svenska cykelhistorien beskrivits. Här nedan finns uppgifter om ytterligare några cykelföreningar och deras märken.



### 1. Cykelklubben Fenix, okänd hemort

Märke med nål av vitmetall och mäsing. Utformningen är ett kugghjul (vitmetall) med initialerna C F K samt en vapensköld med fågeln Fenix. Märket är tillverkat hos M. Pettersson, Stockholm.



### 2. Huskvarna Velocipedklubb

Märke med nål av vitmetall och mäsing. Utformningen är ett kugghjul (vitmetall) med initialerna H K V samt en vapensköld Huskvarnas krönte vapen. Märket är tillverkat hos M. Pettersson, Stockholm.

Den första idrottssammanslutningen (förutom skytte) i Huskvarna är den 17 maj 1898 bildade *Huskvarna Velocipedklubb*, som 16 juli 1899 anordnade sin första tävling, ett landsvägslöpp på 50 km med sex startande (segrare var R. Ruberg). Klubben upplöstes 1907.



### 3. Svenska Hjulförbundet

Märke med nål av silver. Utformningen är ett cykelhjul med tre vingar (Hermes vingar) ovanför vilka finns det krönte stora riksvapnet. Vid sidorna om den nedersta vingen finns initialerna S H.

*Svenska Hjulförbundet* bildades 1888 på initiativ av W. Hedemann-Gade (Lunds Bicycleklubb) i Alnarp av ombud för cykelklubbar från Göteborg och Skånestäderna, varjämte Stockholms cykelklubbar skriftligen anslöt sig. Förbundet skulle tillvarata cyklisternas intressen hos myndigheterna och cykelfirmor samt "förskaffa cyklisterna rabatt på hotell och gästgivaregårdar". Hjulförbundet, som delvis även övervakade tävlingssporten, uppgick 1900 i Svenska Turistföreningen och efterträddes som tävlingsorganisation samma år av det då bildade *Svenska Velocipedförbundet*.

### SELINS MYNTHANDEL AB

Mynt sedlar medaljer  
ordnar nålmärken



Öppettider  
Vardagar 10.00 – 18.00  
Lördagar 10.00 – 14.00  
Regeringsgatan 6  
111 53 Stockholm  
Tel. 08-411 50 81  
Fax. 08-411 52 23



#### 4. Stockholms Bicycle Klubb

Märke med nål av vitmetall. Utformningen är en cykel av typen höghjuling (eller som engelsmännen kallar "penny-farthing"). Det större hjulet är försedd med vingar. Överst finns initialerna SBK.

Efter en nedgångsperiod för cykelsporten i mitten av 1870-talet tog intresset åter fart och 1883 bildades den första klubben, Stockholms Bicycleförening, med endast tre medlemmar! Den ersattes 1884 av Stockholms Velociped Klubb, som 1885 fick en konkurrent i Stockholms Bicycleklubb.

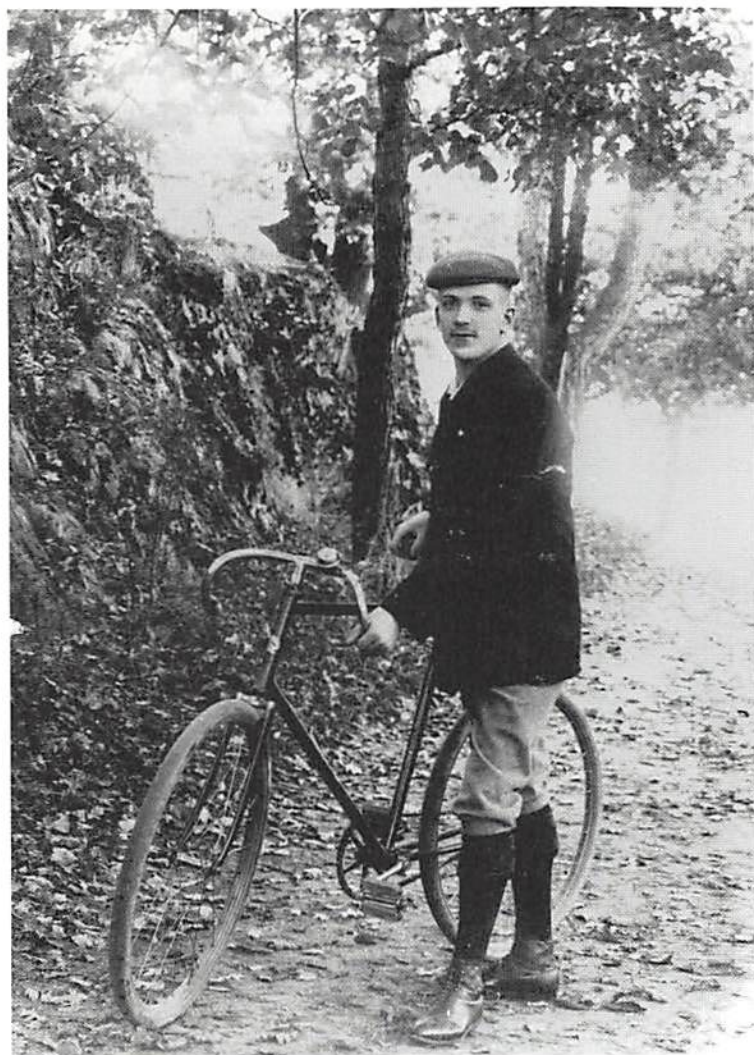


#### 5. Stockholms Velociped Klubb

Märke med fästklamrar, vitmetall. Utformningen är en cykel som står på marken.

Stockholms Velociped Klubb bildades 1884.

Ian Wiséhn



Theodor Wiséhn som var en av de första medlemmarna i Stockholms Velociped Klubb. Klubbens märke hade han på rockslaget. Fotografiet är från början av 1890-talet.

## 400 ton slantar skrot

Den 1 juli 1972 upphörde ett-, två- och de gamla femöringarna att gälla. Bankerna skulle emellertid växla in småmynten ytterligare ett år framöver. Men efter den 30 juni var det definitivt stopp. Att småslantar inte skall föraktas fick Myntverket klart för sig vid slutet av juni 1972. Då hade man fått in ett-, två- och de stora femöringarna till en summa av ca 2,5 miljarder kronor. Vikt ca 400 ton! Så småningom skulle allt säljas till skrotvärde. Detta var resultatet av 1972 års myntreform.

I en intervju i Svenska Dagbladet (30 juni 1972) berättade byrådirektören Tore Almqvist vid Myntverket följande: *Vi har fått tillbaka mycket mer än vi trott. Ca 100 000 påsar med slantar. Varje påse innehåller 25 kr. Vi kan inte klara nedsmältningen av dessa oerhörda mängder. Vi säljer dem till metallverk etc. Priset vi får följer kopparnoteringen.*

Av mynten som försvann var det bara femöringen som "gått ihop". Materialet i den var värt lite över fyra öre. Tillverkningen kostade under ett öre.

Den myntserie som drogs in följde 1873 års myntlag. Tillverkningen kom igång året efter då man präglade sammanlagt 105 290 kronor i ett-, två- och femöringar. På 1920-talet växte tillverkningen starkt, speciellt av femöringar. Efter en ganska jämn tillverkning ökade den 1950 då man gjorde en halv miljard kronor i femöringar. År 1969 var man uppe i över 1,3 miljard kronor. 1970 var summan ännu högre men den sjönk 1971. Då började man dra in de gamla femöringarna. Däremot tillverkades 62 miljard mynt av den nya, lilla femöringen.

IW

## Italien

Det har kommit ett nytt bimetalliskt mynt, som det förra av acmonital ytterst och en gulaktig legering, bronzital, i mitten, men av jubileums-karaktär, dock mera "folkligt", eftersom det inte ges ut till högre kostnad eller i dyra metaller. Det slogs 1997 i Rom. Vikten är 6,8 g och diametern 25,8 mm. "Italia" (huvud) på åtsidan, fransidan hyllar "Polizia stradale" (trafikpolisen).

Ett mynt i bronslegering om 200 lire 1997 erinrar om sjöfartslagens 100-årsjubileum 1997. Blä ett skepp på fransidan.



## Letland

Som läsaren märkt rapporterar vi myntnyheter ganska oregelbundet, minnesmynt över mer eller mindre krystade händelser nästan aldrig, om inte som en varning. Senaste jubileumsmyntet från Letland bör dock nämnas – Rigas 800-årsjubileum 1997, ett silvermynt om 10 latu (995/1000) om 31,5 g och 38,61 mm. Det slogs av Royal Mint, Llantrisant. Åtsidan visar Rigas vapen med sina minnen från svensktiden, ehuru lejonet i stadporten bär en öppen krona, inte den svenska kungliga; detsamma gäller kronan ovanför korset och de korsade nycklarna.



## Ryssland

Det har kommit nya sedlar och mynt i Ryssland. Den "nya" rubeln infördes 1.1.1998 genom att man strök tre (!) nollor. Det finns därför åter mynt i kopek-valör. Det har i förväg präglats upp 1, 5, 10 och 50 kopek med årtalet 1997. De för gamla Sovjet typiska 2, 3, 15 och 20 kopek har försvunnit. Med samma årtal slås de högre valörerna 1, 2 och 5 rubel. Alla rubelmynt är av kopparnickel om resp 20,5 mm, 22,5 mm och 24,5 mm. 1 och 2 kopek (15,5 resp 18,5 mm) är av samma silverfärgade kopparnickel. 10 och 50 kopek (resp 17 och 19,5 mm) är av en gulfärgad aluminiumbrons. Ryssland har nu åter fler bruksmynt än Sverige!

Ryssland är också flitigt i att ge ut jubileumsmynt för samlare, ibland i säregna nominaler, som 3 rubel 1997, rysk ballett; som den är av silver blir priset ett annat. Den firas med olika motiv i ytterligare sju olika mynt om 10, 25, 50 och 100 rubel, några av dem i guld.

Sedlar ges ut i nominalerna 5, 10, 50, 100 och 500 rubel, mycket lika typerna från 1995 (så akta dig, turist!). Motiven är arkitektoniskt-historiska med tex Krasnojarsk (10), S:t Petersburg (50) och Bolsjojteatern (100).

## Litauen

Litauen har fått ett nytt mynt i omlopp, 50 centas (centu) 1997 i aluminiumbrons, 23 mm. På åtsidan ser vi statsvapnet, den litauiska ryttaren. Den slås i Vilnius.





## Ukraina

Landet har äntligen fått egna, kursrande mynt (1996). Det var samtidigt som man gick över från den "provisoriska" valutan karbovonjets (eller hur det nu skall transkriberas) till *grivna*, det gamla namnet på ädelmetallvikten. De började dock präglas tidigare så att man skulle vara förberedd. Nu finns 1 grivna samt 50, 25, 10, 5, 2 och 1 kopek och ett minnesmynt om 2 grivna 1996 i ett set. Minnesmyntet avbildar de andra valörerna och har texten (i översättning) "Mynt från Ukraina". Det finns jubileumsmynt i silver som vi inte behandlat i denna tidning. Tidigare cirkulationsmynt har haft årtalen 1992 och 1994.

LLI



## En numismatisk skilsmässa

Den kände och uppskattade medaljkonstnären Gösta Carell (1888-1962) var en man av hett temperament, det kan en som känt honom intyga. När han kom fräsande på sin motorcykel, skinnklädd förstas som på vännen Axel Wallenbergs porträtt, och stövlade in genom korridorerna i Statens historiska museum på väg upp till Kungl Myntkabinettet eller till sin vän riksantikvarien Bengt Thordeman, var han ofta heligt förbannad på någon företeelse eller någon person. Vilhelm Moberg var hans idol.

Märkligt nog tycks denne stridens man ha genomgått sin skilsmässa 1935 (han gifte snart om sig) utan alltför svåra slitningar. Han torde nog vara den ende konstnär, som gjutit ett eget konstverk över en så sorglig händelse. Den ovala medaljen i brons avbildas här. På åtsidan ser vi hans första hustru i profil, höger sida, med omskriften EMMY ELISABETH CARELL NÉE BORGSTRAND och nedsänkt framför hennes hals Carell/-35. Frånsidan visar en liljestängel, till vänster med en utslagen blomma, till höger med en knopp. Här läser vi omskriften IN MEMORY OF THE PAST och nedtill vid stängelns fot Carell/1935.

Känner läsarna till något liknande?

LLt

Foto: Nils Lagergren, ATA. Exemplar i Kungl Myntkabinettet.



## Gnadenpfennige

Vem kan något berätta om dessa exemplar? Vem var gravören, var blev de tillverkade, vem var uppdragsgivaren och hur många ungefär är kända?



1. Gustav II Adolf Gnadenpfennig u.å., guld  $\varnothing$  24 x 21 mm, 5,85 g, två öglor, spår av emalj på åt- och frånsidan.

Åtsida: Kungens bröstbild vänd åt höger, omskrift: GVSTA - VVS.ADOLP. Frånsida: Ett upprest lejon (utan krona) står med höguret svärd i högra tassens och i vänstra tassens en sköld på krigstroféer, omskrift: DEVS ET VICTRI.ARMA. Hild. -

2. Gustav II Adolf Gnadenpfennig u.å., guld  $\varnothing$  20 x 16,6 mm, 3,00 g, två öglor, spår av svart emalj (bokstaven) på frånsidan.

Åtsida: Kungens bröstbild vänd åt höger, utan omskrift.

Frånsida: Monogram GA, därunder sexstrålig stjärna,\* omskrift: SIEG. KOMPT.VON.GOTT \* Hild. 35.

Josef Hackl,  
München

## Lösning på

### Numismatiskt korsord 2

som presenterades i förra numret av SNT, s. 67.



Strandbergs Mynthandel AB

&

Aktiesamlaren AB

*köper och säljer*

Mynt, sedlar, medaljer, ordnar  
Gamla aktiebrev, äldre handlingar m.m.

Arsenalsgatan 8C, Box 7377

103 91 Stockholm

Tel: 08-611 01 10, 611 58 20

Fax: 08-611 32 95

## Polletter från Norrtälje Badhus

År 1844 byggdes vid Norrtäljeviken ett mindre badhus för ortens eget behov, sedan man i Kvisthamraviken funnit gyttna av utmärkt beskaffenhet. Denna gyttna föranledde delägarna att utvidga badinrättningen 1848, då ett nytt badhus uppfördes, innehållande sex badrum och sex toalettrum samt ett större samlingsrum. År 1865 anlades ett nytt badhus med sin storartade Societetslokal under kraftig medverkan av grosshandlaren Schwan i Stockholm, häradshövding Isberg, professor P. H. Malmsten m. fl.

Trots att den nya badinrättningen kunde glädja sig åt ett stort antal badgäster, uppstod snart ekonomiska svårigheter, då anläggningskostnaderna betydligt överskridit det tecknade aktiebeloppet på 100 000 kronor. Anläggningen började snart förfalla och badgästernas antal började minska på ett oroväckande sätt. Efter ett par särdeles bekymmersamma år beslöt stadsfullmäktige att till inrättningens uppehållande anslå en summa av 4 500 kronor, då ett nytt bolag, Norrtälje Badhus Aktiebolag, bildades och blev stadfäst den 18 maj 1871, som för 30 000 kronor inköpte etablissemanter. Bolaget har därefter fortsatt det redan förut påbörjade arbetet till ordnande på ett tidsenligt sätt av den här inrättade, särskilt för sina gyttjebad berömda anstalten. För erhållande av bad i bolagets hus användes biljetter eller polletter av metall med inslagna bokstäver. Polletterna är ensidiga med olika urstansningar.



1. Oval pollett med G O T • 18 x 27,5 mm, mässing. Gällde gyttjebad eller tallbarsbad för 1 kr.



2. Oval pollett med G O T • 18 x 27 mm, förent jämbleck. Gällde samma bad till halvt pris för halvbetalande.



3. Oval pollett med G E T. 18 x 27 mm, mässing. Gällde extra dylikt bad för 1,25 kr.



4. Rektangulär pollett med avhuggna hörn med D. 15 x 28,5 mm, mässing. Gällde dusch för 15 öre.



5. Fyrkantig pollett med B. 19 x 19 mm, mässing. Gällde bassängbad för 15 öre.



6. Rektangel med med KW. 19,5 x 26,5 mm, vitmetall. Gällde varmt kar- eller varmluftsbad för 75 öre.

Polletterna finns i Sven Svenssons samling.

### Källor:

Levertin, A., *Svenska Brunnar och Bad. En vägvisare*, Stockholm 1892.

Strokirk, W.Th., Fortsättning af tillägget till Friherre Ang. Wilh. Stjernstedts år 1872 utgifna beskrifning öfver Svenska Polletter. *Numismatiska Meddelanden XII*, Stockholm 1890.

Börje Rådström

## Kungl. Myntkabinettet & Svenska Numisma- tiska Föreningen

arrangerar

### MYNTETS DAG

söndag 17 maj!

#### Expertpanel

Ta med Dina mynt, medaljer och polletter. En expertpanel finns till hands för att hjälpa dig med frågor.

#### Specialvisningar

Fem specialvisningar pågår under dagen:

11.00. *Grekiska och romerska mynt*  
Harald Nilsson

12.00. *En svensk samlare –*  
Sven Svensson  
Göran Wahlqvist

13.00. *"Det här är mina favoriter"*  
Björn Tarras-Wahlberg

14.00. *Internationella mynt –*  
eurons föregångare  
Lars O. Lagerqvist

15.00. *Sparandets historia*  
Ian Wiséhn

#### Tävling

Testa dina numismatiska kunskaper – knepiga frågor och fina priser.

## VARMT VÄLKOMNA!

Alltså – söndag 17 maj  
klockan 10-16!

Kungl. Myntkabinettet  
Sveriges Ekonomiska Museum  
Slottsbacken 6  
Gamla stan



## Nytt om böcker – recensioner

**Jörgen Eklund & Martin Ådahl: Vad betyder EMU?** Med förord av Lars Calmfors. SNS Förlag (Box 5629, 114 86 Stockholm). ISBN 91-7150-699-3. 160 s., ill. – Även till salu i Kungl Myntkabinettet (tel 08-7839442). Pris i KMK:s butik 180 kr.

Ämnet EMU och dess förväntade, ibland fruktade följdverkningar, däribland det gemensamma betalningsmedlet *euro*, är något som många svenskar (och följande europeer också) har en bestämd uppfattning eller rättare sagt flera uppfattningar om och detta utan att ha satt sig in i ämnet. Att det rör sig om ett *politiskt* beslut har väl de flesta förstått, men sedan? Numismatikern är orolig – vad skall han samla när de nationella betalningsmedlen försvinner? Och vad är det för konstiga präglingar med "valörer" i ecu och euro som i åratals översvämmat marknaden?

Sistnämnda problem hör inte till dem som de två ekonomijournalisterna Jörgen Eklund och Martin Ådahl från resp Dagens Eko och Finansstidningen tar upp i den informativa bok som det välkända Studieförbundet Näringsliv och Samhälle gav ut i februari. En så aktuell fråga som EMU, där nya beslut tagits av EG:s finansminister just som rec sitter vid tangentbordet, riskerar naturligtvis att bli inaktuella ganska snart. Men som Sverige t v valt att stå utanför och dessutom – fick vi nyss veta – inte kommer att släppas in på grund av brister i konvergenskraven, finns det nog mycket att hämta i denna studie en bra tid framåt.

Boken är utplagd som en vägledning till EMU och författarna har ansträngt sig att låta såväl anhängare som motståndare komma till tals. Detta säger också förordets författare, professor Calmfors, som ledde den statliga utredning som fick bli underlaget för beslutet att Sverige tv skulle stanna utanför. I det första kapitlet finns också en översikt som, ovanligt nog, går tillbaka ända till antiken; de flesta



svenska ekonomer brukar annars tro, att världshistorien börjar med börskraschen 1929 och Sveriges med SAP:s grundande 1889. Just här finns ett par småfel, men de skall inte ens nämnas, eftersom de inte påverkar den i huvudsak korrekta bilden av de försök med EMU:s föregångare som gjorts.

Här kan alltså ideer och argument studeras; krångliga termer förklaras; de olika "skolorna" och deras främsta företrädare apostoferas och de politiska partiernas uppfattningar (eller brist på dylika) anges. En mycket stor litteraturförteckning och "EMU på nätet" avslutar. Litteraturen är indelad i lättillgänglig dylik, debattböcker, svårästa akademiska studier m.m. Det finns inte längre någon orsak att vara lat i denna viktiga fråga, eller påstå att det inte finns något begripligt skrivet i ämnet, eller att allting är "vinklat"! Köp och läs!

LLt

## Numismatiska uppsatser på löpande band!

Det är en glädje att se alla dessa universitetsuppsatser i ämnet numismatik, som kommer Kungl Myntkabinettet tillhanda. Uppsatser och avhandlingar i numismatik och inom dess angränsande områden har vi sett flera av de senaste åren. Inte bara Numismatiska Forskningsgruppen vid Stockholms universitet står som handledare utan även andra institutioner. Inventering av mynt och myntfynd, presentation av enskilda skatter, mynt och medaljer, från vikingatid till nyare tid, utgör de enskilda ämnena.

Här presenteras mycket kort de senaste uppsatserna som kommit till min kännedom:

**Mikael Alm: Att slå mynt av kungen. Ideologi och språk i Gustaf III:s medaljhistoria.** Inledande analys av legitimitetsproblematiken i den absoluta kungamaktens elfte timme. Avhandlingsavsnitt framlagt vid Jan Lindegrens Högre Allmänna seminarium 1998. Historiska institutionen vid Uppsala universitet. 50 sidor + bilagor. Mikael Alm har som D-uppsats 1996 behandlat samma ämne med titeln: **Den absoluta kungamaktens elfte timme. Den gustavianska enväldet: politisk ordning och legitimitet.**

**Susanne Carlsson: Medeltida baltiska mynt i svenska fynd. Utbredning och frekvens.** B-uppsats 1997. Handledare Kenneth Jonsson. Numismatiska Forskningsgruppen, Arkeologiska institutionen vid Stockholms universitet. 8 sidor + bilagor.

**Villemo Linngård: En vikingatida silverskatt i Hälsingland.** 2-poängsuppsats 1997. Tidiga kulturer. Handledare Gullög Nordquist. 8 sidor + karta.

**Eva-Lotta Wiberg: Medeltida depåfynd i Möre och på Öland.** B-uppsats i medeltidsarkeologi vid Lunds universitet. 15 sidor.

**Paul Åslund: Silverskatten i Mannegården.** B-uppsats i arkeologi vid Stockholms universitet/Högskolan på Gotland 1995. Handledare Eva Bergström. 11 sidor.

**Paul Åslund: Gotlands tidigmedeltida silverskatter.** C-uppsats i arkeologi vid Stockholms universitet/Högskolan på Gotland 1996. Handledare Eva Bergström. 36 sidor.

MGL

## BÖCKER KÖPES OCH SÄLJES!

- Lista på numismatisk litteratur kan erhållas.

Besöksadress: Tegnérsgatan 14  
Torsdagar kl. 15.00 - 18.00

## BOK & ANTIK AB

Box 6078, 187 06 Täby.  
08-510 128 18

## LUNDS MYNTHANDEL

KÖPER och SÄLJER  
BYTER och VÄRDERAR

MYNT och SEDLAR  
TILLBEHÖR och LITTERATUR

GRATIS LAGERLISTA  
(uppgiv samlarområde)

Klostergatan 5, 222 22 LUND  
Tel och fax 046-14 43 69

BRITA MALMER

The Anglo -  
Scandinavian  
Coinage  
c. 995 -  
1020

635 s. varav  
142 planscher  
Pris: 850,- inkl. moms.  
Exp. avg. och porto tillkommer.



Beställningar:

NUMISMATISKA  
FORSKNINGS GRUPPEN

Bollhusgränd 1B  
111 31 Stockholm  
Tel: 08-674 77 50  
Fax: 08-674 77 53



Kungl. Myntkabinettet  
Slottsbacken 6

Vitterhetsakademiens  
biblioteks  
numismatiska boksamling

Torsdagar kl. 13-16

Bibliotekarie  
Carina Bergman  
tel. 08-783 9126

## Årets mynt

Härmed avses året 1996 och den titeln gav *World Coin News* nyss till Bermudas säregna, trekantiga mynt om 60 dollars med drottning Elisabeth II på åtsidan, Bermuda-öarna och en fullriggare på framsidan.



## Personalia

### Nils Lagergren 1910 - 1998

Fotografen vid Riksantikvarieämbetet och statens historiska museum fram till sommaren 1975, Nils Lagergren, har avlidit. Han anställdes vid vaktmästeriet redan när museet låg i Nationalmuseets byggnad på Blasieholmen i Stockholm och följde med vid flytten 1937/38 till de nya lokalerna vid Storgatan/Narvavägen. Då hade han redan gått över till sysslan som fotograf och den skulle han inneha, i många år som chef för denna enhet, ända till sin pensionering. Den stillsamma vännen Nils fick göra allt. Det gällde inte bara att fotografera föremål utan också att resa runt för ämbetet, Runverket och Sveriges Kyrkor, ofta i sällskap med Sigurd Curman eller våra nu sedan länge hädangångna arkeologer, kläniga på stegar eller svajande byggnadsställningar för att ta just den bilden av någon kyrkmålning högst upp i ett hörn – eller en utgrävning från ett fototorn.

Nils Lagergren blev med tiden en mycket skicklig dokumentärfotograf vad det gällde mynt och medaljer. Han hade många små knep när det gällde att fota sådana präglingar i spegelglans – om man inte ser sig för kan man nämligen upptäcka kamerans objektiv i spegelytan! Spar samma måste vi vara på den tiden och när arbetet med vikingatidsskatterna kom igång på allvar på 1950-talet klämde han in så många mynt som möjligt på 13x18-plåten och hade längsta möjliga exponeringstid för den gamla bälgekameran. Så gick han runt med strålkastaren i handen och belyste individuellt de ofta buckliga mynten. Sista tiden hade bälgen på kameran spruckit så att den måste lindas in i en svart duk för att inte ta in ljus... Han var mycket glad när han äntligen fick



pengar till en ny föremålskamera. Ja, en del läsare har nog noterat att det stått "Foto Nils Lagergren, ATA" under många bilder även i senare tid. Negativen finns hos ATA men är sällan signerade, så hans fotografier är egentligen fler än vad som anges.

Nils älskade skärgården och fiske. I många år ägde han en stor motorbåt, som även lånades ut som "bokbåt". På sin 50-årsdag tog han in den till Strandvägskajen och vänner och kollegor med Curman i spetsen vandrade ner till en mottagning i den rymliga kajutan. Hans minne lever kvar i hans bilder.

LLI

### Kungl. Myntkabinettet

Den 1 april 1998 avgick museidirektör Henrik Klackenborg som chef för Kungl. Myntkabinettet. Han kommer att tillträda en annan statlig tjänst. Tillförordnad chef är istället Ian Wiséhn. Ny chef för KMK utses senare under året.

## Auktioner

### Maj:

- 6-8 München, Hirsch  
9 Helsingfors, Holmasto  
25-27 Zürich, Leu Numismatik

### Juni:

- 6 Long Beach, Ponterio  
13 Bruxelles, Elsen

### Juli:

- 8-9 Melbourne, Noble

### September:

- 19 Bruxelles, Elsen  
23-26 München, Hirsch  
26 Long Beach, Ponterio  
29-30 Osnabrück, Künker

### Oktober:

- 1-2 Osnabrück, Künker  
3 Helsingfors, Holmasto  
12 München, Giessener Münzhandlung,  
Ancients  
13-14 München, Giessener Münzhandlung,  
General  
15-16 Stuttgart, Münzen und Medaillen  
Deutschland  
19-21 Zürich, Leu Numismatik  
22-23 Zürich, Sternberg  
28-31 Frankfurt, Peus

## Utställningar

### Katarina den stora och Gustav III

heter en utställning på Nationalmuseum i Stockholm 9 oktober 1998 - 28 februari 1999. Utgångspunkten är relationerna mellan dessa i rysk respektive svensk historia så berömda kusiner. Samtidigt utkommer en bok med deras brevväxling och en gedigen utställningskatalog.

### Peter den store och Karl XII

öppnar samtidigt på Livrustkammaren i Stockholms slott och pågår lika länge. Här blir det också en utställningskatalog. Båda utställningarna innehåller numismatiskt material. De är resultatet av ett samarbete med Eremitaget i S:t Petersburg, där de kommer att visas 1999.

## KÖPER SÄLJER VÄRDERAR

Kvalitetsauktioner  
två gånger per år



### B. AHLSTRÖM MYNTHANDEL AB

Norrmalmstorg 1, 1tr.  
Box 7662 103 94 STOCKHOLM  
TEL: 08-10 10 10 FAX: 08-678 77 77

### Föreningsmeddelanden

inför t. ex. föredrag,  
möten och auktioner sändes till  
redaktionen senast den  
1:a i månaden före utgivning.

### FIDEM 1998

Som redan meddelats äger nästa FIDEM-kongress och internationella medaljutställning rum i Haag i Nederländerna. Datum för kongressen är fastställt till 21-24 oktober. Denna gång skall utställningen vara retrospektiv och omfatta det (förhoppningsvis) bästa som presterats i världen under de senaste 50 åren. Temat för kongress och föredrag är "Influenser".

Utställningen äger rum i Beelden aan Zee (Skulpturmuseet). Som vanligt blir det work-shops och en medaljmässa där man kan köpa och sälja. Kongressavgift: 450 DFL (reducerat: 350 DFL, inräknat även här medalj, katalog, men utan utflykt och bankett).

En broschyr (på engelska) med anmälningsblankett kan erhållas från Kungl Myntkabinettet, Box 5428, 114 84 Stockholm, tel 08-783 94 00 eller fax 08-411 22 14.



## INTERNATIONELLA AUKTIONER

FORTLÖPANDE INLÄMNING  
TILL VÅRA 3 ÅRLIGA AUKTIONER



2 öre brons 1949 "PROV"  
m fl säljes på auktion 9 maj 1998  
Beställ katalog! Prenumeration 125 kr för  
kommande 3 kataloger.  
Enstaka exemplar 50 kr. Pg 1212-0.

GRATIS RÅDGIVNING!  
**FK** 08-678 32 17  
FAX 08-678 19 39

## MYNTHANDEL AB

Birger Jarlsgatan 8, 3 tr  
114 34 STOCKHOLM

Du som önskar tillkännage  
kommande auktioner  
eller mässor  
i auktionskalendern,  
kontakta Frédéric Elfver,  
Se redaktionsrutan!



## A'DOFF GRUPPEN AB® Konsulter i ekonomistyrning

A'doff Gruppen erbjuder konsultativt stöd till företag och offentlig sektor.

Vi har stor erfarenhet av att arbeta i projektform inom följande arbetsområden:

- Verksamhetsutveckling
- Finansiering och likviditetsstyrning
- Budgetering och redovisning
- Ekonomisystem
- Bokslut och årsredovisning
- Dagligt konsultstöd för ekonomiadministration i Agresso, Cosmos m fl system
- Revision via A'doff Revision

A'doff Gruppen AB  
Telefon: 08-32 87 03  
Telefax: 08-30 87 16  
Besöksadress: Dannemoragatan 20  
Postadress: Box 23077  
104 35 Stockholm

MYNT - SEDLAR - MEDALJER - ORDNAR - AKTIEBREV

## NU ÄR DET DAGS FÖR INLÄMNINGAR TILL VÅR NÄSTA SAMLARAUKTION.

ÄRLIG AUKTIONSDAG - SÖNDAG TRETTONHELGEN  
11:DE Auktion - Söndag 10 Januari 1999

VÄLKOMMEN SOM INLÄMNARE! VI ERBJUDER

- # STOR KÖPSTARK KUNDKRETS
- # LÅGA PROVISIONER - 6 1/2 - 13 %
- # SNABB REDOVISNING

**RESULTAT - BLA HAR VI SÅLT  
SVERIGES DYRASTE VYKORT 20.340:-**

ÄRLIG KUNSKAP I EN SOLID FIRMA TAR HAND  
OM KUNDENS GENUINA SAMLINGAR PÅ BÄSTA SÄTT.  
VI HAR EGET BANKVALV!

KONTAKTA OSS IDAG OCH BOKA TID FÖR EN INLÄMNING.  
VI HAR FACKKUNSKAP OCH ERFARENHET I SAMLAR-  
BRANSCHEN SEDAN 1968 OCH KAN SÄKERT HJÄLPA ER  
ATT VÄLJA BÄSTA SÄTTET ATT AVYTTRA ERT MATERIAL:

1. VI KÖPER DIREKT
2. VI FÖRMEDLAR FÖRSÄLJNING
3. VI AUKTIONERAR
4. ELLER OFTA EN KOMBINATION

Träffa Archie Tonkin året om - Stockholm 2 gånger per månad



**TONKIN AUKTIONER AB**

PLATENSGATAN 11, (BOX 99) 581 02 LINKÖPING  
Tfn: 013 - 124170 Fax: 013 - 124179



FRIMÄRKEN - BREV - VYKORT - LEKSAKER - OS - BÖCKER



## Svenska Numismatiska Föreningen

### REGISTER TILL NUMISMATISKA MEDDELANDEN

Nu kan Du beställa registret till Numismatiska Meddelanden I till XL!

Registret är sammanställt av Kjell Holmberg och består av innehållsförteckning, författarregister, ämnesregister (mycket detaljerat) etc. NM I-XL omfattar cirka 8000 sidor, vilket gör ett register outhärligt.

**Priset är endast 75 kronor + porto**

*Beställ redan idag genom att kontakta kansliet - se adress nedan!*

Svenska Numismatiska Föreningen. Banérgatan 17, 115 22 Stockholm  
Tel: 08-667 55 98. Fax: 08-667 07 71. Kansliet är bemannat: Onsd. - torsd. 10.00 - 13.00.  
E-post: [snf@wineasy.se](mailto:snf@wineasy.se) - Hemsida: <http://www.users.wineasy.se/snf/>



# Kungl. Myntkabinettet

## Sveriges Ekonomiska Museum

### Slottsbacken 6

### Stockholm

#### UTSTÄLLNINGAR

##### **All världens pengar**

Museets utställningar inleds med ett ämne som berör alla – pengar! I olika temadelar som tex "Vad är pengar?", "Myntets början", "Makten över pengarna" och "Pengar i krig" beskrivs pengarnas spännande historia under mer än 2.500 år. Och naturligtvis Sveriges mynt!

##### **Rikets finanser**

Visste ni att Sverige har världens äldsta centralbank? Historien om Sveriges Riksbank, affärsbankerna, börsen, försäkringsbolagen mm ingår i denna mycket moderna utställning som skildrar idéer, institutioner och förlopp i den svenska ekonomiska historien från 1600-talet och framåt.

##### **Spara i bössa och bank**

Människan har alltid sparat! Här är historien om hur vi sparade innan bankerna fanns. År 1820 inrättades den första sparbanken i Sverige – här finns berättelsen.

##### **Summa summarum**

Pengar i lek, saga och verklighet är ett av ämnena för detta rum som är ägnat till barn och ungdom. Här får vi nya aspekter på detta eviga tema. Ett sjunket skepp med en äkta sjörövarskatt finns också.

##### **Medaljkonsten**

Vem har väl inte hört talas om nobelmedaljen? Medaljens mer än 500 år långa historia är temat för detta rum. Här visas de finaste svenska medaljerna, fantastiska klenoder, renässansmedaljer och Gustav III:s historia.

##### **Museets öppettider**

Tisdag–Söndag	10–16
Måndag	Stängt

#### ANNAN VERKSAMHET

##### **Museibutik**

I entréhallen finns butik med försäljning av smycken, souvenirer, vykort och litteratur med anknytning till museets samlingsområden. *Tel. 08-783 94 42.*

##### **Konferens- och festlokaler**

Kungl. Myntkabinettets hörsal är fullt tekniskt utrustad och har plats för 70 personer. Lovisa Ulrikas bibliotek utgör ett exklusivt sammanträdesrum med plats för 14-18 personer. Två mindre grupp rum för 4-8 personer finns också på samma plan. Entréhallen med dess vackra kalkstensgolv och ockragula väggar lämpar sig väl för cocktails, mottagningar, dans och andra festligheter. *Tel. 08-783 94 25.*

##### **Myntkrogen, museets restaurang och café**

Myntkrogen drivs i restaurang Leijontornets regi. Lokalen rymmer 60 personer och har fullständiga rättigheter. Under museets öppettider serveras husmanskost och lättare rätter. Kvällarnas festväningsverksamhet ger chansen till mer exklusiva rätter tillagade på förstklassiga råvaror. *Tel./fax 08-10 45 90.*